Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Katedra obchodního práva

Diplomová práce

Ochrana společníků obchodních společností

Milan Kučera

2008/2009

OBSAH

OBSAH **2**

ÚVOD **5**

I. POSTAVENÍ SPOLEČNÍKŮ V JEDNOTLIVÝCH FORMÁCH OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ **7**

I.1 OBCHODNÍ SPOLEČNOSTI 7
I.2 SPOLEČNÍK A JEHO POSTAVENÍ V OBCHODNÍ SPOLEČNOSTI 9
I.3 VEŘEJNÁ OBCHODNÍ SPOLEČNOST 12
I.4 KOMANDITNÍ SPOLEČNOST 15
I.5 SPOLEČNOST S RUČENÍM OMEZENÝM 17
I.6 AKCIOVÁ SPOLEČNOST 19

II. DŮVODY OCHRANY SPOLEČNÍKŮ OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ **22**

II.1 OBECNĚ 22
II.2 OSOBNÍ OBCHODNÍ SPOLEČNOSTI 23
II.3 KAPITÁLOVÉ OBCHODNÍ SPOLEČNOSTI 24

III. K JEDNOTLIVÝM OCHRANNÝM INSTITUTŮM **25**

III.1 OCHRANA SPOLEČNÍKŮ (ZAKLADATELŮ) PŘED VZNIKEM SPOLEČNOSTI 25
III.2 OCHRANA ÚČASTI SPOLEČNÍKA NA ŘÍZENÍ SPOLEČNOSTI 28
III.2.1 Valná hromada 28
III.2.2 Způsob svolání 28
III.2.3 Lhůta mezi svoláním a konáním valné hromady, pořad jednání 29
III.2.4 Neplatnost usnesení valné hromady 30
III.2.5 Podmínky prohlášení usnesení za neplatné 31
III.2.6 Náhrada škody a přiměřené zadostiučinění 33
III.3 ZMĚNA PRÁV SPOJENÝCH S ÚČASTNICKÝM CENNÝM PAPÍREM 35
III.3.1 Obecně 35
III.3.2 Určení výše kupní ceny 36
III.3.3 Shrnutí 37
III.4 OCHRANA MENŠINOVÝCH AKCIONÁŘŮ 38
III.4.1 Důvod ochrany menšinových akcionářů 38
III.4.2 Vymezení kvalifikované akciové menšiny 39
III.4.3 Druhy menšinových práv a jejich funkce 39
III.4.4 K vybraným právům akciové minority 40
III.5 NABÍDKY PŘEVZETÍ 42
III.5.1 Obecně 42
III.5.2 Dobrovolná nabídka převzetí 43
III.5.3 Povinná nabídka převzetí 44
III.5.4 Dodatečná nabídka převzetí 45
III.5.5 Soudní ochrana akcionářů 45
III.6 PRÁVO VÝKUPU ÚČASTNICKÝCH CENNÝCH PAPÍRŮ („SQUEEZE-OUT“) 47
III.6.1 Obecně 47
III.6.2 Současná tuzemská úprava squeeze-out 47
III.6.3 Protiplnění 48
III.6.4 Přezkoumání výše protiplnění soudem 49
III.6.5 Přezkoumání výše protiplnění v německém právním řádu 50
III.6.6 Neplatnost usnesení valné hromady 51
III.6.7 Povinnost odkoupení účastnických cenných papírů („Sell-out“) 51

III.7 OCHRANA PRÁV SPOLEČNÍKŮ KONCERNOVÝCH SPOLEČNOSTÍ 53
III.7.1 Ovládání *54*
III.7.2 Ovládání bez uzavřené ovládací smlouvy (tzv. faktický koncern) *55*
III.7.3 Koncern založený ovládací smlouvou *58*
ZÁVĚR **59**
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK **65**
SEZNAM LITERATURY **66**

ÚVOD

Současná lidská společnost je založena na rozsáhlé dělbě práce - rozdělení produkce zboží a služeb na jednotlivé na sebe navazující, koordinované a integrované procesy. To ve výsledku umožňuje velkou efektivitu ve využití omezených přírodních zdrojů, vyšší produktivitu lidské práce při nižší spotřebě času, a tedy nižší náklady při produkci statků.

Než se statek dostane ke svému finálnímu spotřebiteli, zúčastní se na jeho výrobě a směně, kterou dělba práce nutně implikuje, velké množství k tomu specializovaných subjektů. Jako účinný nástroj produkce statků a jejich směny se ukázala být za tím účelem vzniklá smluvní sdružení osob nesoucí formu obchodní společnosti. Osoby sdružené v obchodní společnost[1] jsou jejími společníky. Společně vytvářejí vůli společnosti a podílejí se na jejím „životě".

Společníci jsou tedy pro společnost esenciálním předpokladem. Pokud pomineme společnosti zakládané za jiným účelem než podnikání, můžeme říci, že motivací osoby stát se společníkem je očekávání realizace zisku plynoucí mu z účasti na společnosti.

Motivace ziskem je nejenom důvodem soutěže stejně zaměřených obchodních společností mezi sebou. V těch společnostech, kde pro jejich fungování není vyžadovaná shoda společníků, se soutěž přenáší i dovnitř společnosti, mezi společníky. S tím souvisí i potřeba jejich ochrany v těch případech, kdy by sami nemohli úspěšně hájit svá práva.

……

V první kapitole se budu nejprve zabývat právní úpravou obchodních společností, dále představím jednotlivá možná práva a povinnosti, která vymezují vztah společníka ke společnosti a určují tak jeho postavení. Následně se věnuji jednotlivým formám obchodních společností tak, jak je rozlišuje český obchodní zákoník.

Druhá kapitola shrnuje, jakým způsobem jsou společníci jednotlivých společností chráněni. Určujícím kritériem je povaha společnosti, když se v osobních společnostech rozhodování o obsahu společnických práv účastní všichni společníci, resp. takové rozhodnutí má formu konsensu, který zohledňuje vůli a názor jednoho každého společníka.

Naproti tomu kapitálové obchodní společnosti vycházejí z většinového principu. Odrazem toho je skutečnost, že obsah práv a povinností společníka může být změněn i nezávisle na vůli tím dotčeného společníka.

---

[1] Ať už se účastní osobním závazkem nebo formou kapitálového vkladu

Z tohoto důvodu se práce soustředí na podoby ochrany společníků akciové společnosti – akcionářů. Z povahy věci se pak zaměřuje na ochranu menšiny, která ač sice zároveň svědčí i akcionáři většinovému, je zejména ochranou drobných a malých akcionářů proti většině, která určuje dění ve společnosti.

Třetí kapitola pak probírá jednotlivé instituty ochrany v tematických okruzích, kterými jsou: předspolečnost, řízení společnosti, nabídky převzetí, vytěsnění menšinových společníků ze společnosti a situace mimo stojících akcionářů v podnikatelských seskupeních.

Konečně čtvrtá, poslední kapitola shrnuje závěry, ke kterým jsem v jednotlivých kapitolách došel, a představí některé náměty pro legislativní a aplikační praxi.

I. POSTAVENÍ SPOLEČNÍKŮ V JEDNOTLIVÝCH FORMÁCH OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ

I.1 Obchodní společnosti

Právní úprava obchodních společností v obchodním zákoníku je rozdělena do dvou částí, přičemž první část (ustanovení § 56 až § 75 ObchZ) obsahuje obecná ustanovení, která platí pro všechny formy obchodních společností, pokud obchodní zákoník v rámci právní úpravy jednotlivých forem obchodních společností nestanoví odchylnou úpravu. Druhá část (ustanovení § 76 až § 220zb ObchZ) obsahuje zvláštní právní úpravu jednotlivých forem obchodních společností.

Obchodní společnost je právnickou osobou založenou za účelem podnikání (tolik § 56).[2] Společnost je smluvním sdružením či spojením osob[3] fyzických a právnických, které má právní subjektivitu - způsobilost vlastním jménem a na vlastní odpovědnost nabývat práv a brát na sebe povinnosti. Účelem této formy sdružení musí být (s výše zmíněnými výjimkami) podnikání; dle obchodního zákoníku se podnikáním rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem, na vlastní odpovědnost a za účelem dosažení zisku (§2 odst. 1). Právě dosažení, nebo lépe dosahování zisku, je pravidelně tou hlavní motivací sdružování osob do obchodních společností.[4]

Jako převažující důvody, proč osoby pro podnikání volí formu spojení více osob v obchodní společnost, lze uvést možnost soustředění kapitálu tam, kde podnikatelský záměr vyžaduje rozsáhlé finanční zdroje, potřebu společníků účinně spojit své zvláštní znalosti a dovednosti, a přitom všem třeba i snížit všudypřítomné podnikatelské riziko jednak jeho rozložením na všechny společníky, jednak v případě kapitálových obchodních společností jeho omezením jen na část majetku společníků.[5]

---

[2] Tam, kde to zvláštní právní předpis nezakazuje, se v případě společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti připouští, aby byly založeny i za účelem jiným, než je podnikání. Takové společnosti jsou pak teorií označovány jako podnikatelé dle formy.

[3] Účast na obchodní společnosti je vlastně realizací základních lidských práv - práva na podnikání a provozování jiné hospodářské činnosti a práva svobodně se sdružovat na ochranu svých hospodářských zájmů (čl. 26 a 27 Listiny základních práv a svobod)

[4] Na rozdíl od jiných forem sdružování osob; např. občanských sdružení, spolků, politických stran a hnutí, církví.

[5] POKORNÁ, J. K některým otázkám obchodních společností. Brno: Masarykova univerzita v Brně - právnická fakulta, 1991, str.8

Obchodní zákoník rozeznává čtyři základní formy obchodních společností - veřejnou obchodní společnost, komanditní společnost, společnost s ručením omezeným, akciovou společnost - a dále evropské hospodářské zájmové sdružení a evropskou společnost, které jsou upraveny speciálním zákonem a evropským právem. Poslední dvě zmíněné společnosti nebudou pro jejich speciální povahu v této práci více rozebírány.

Každá z uvedených forem společností je vhodná pro jiný typ či podobu podnikání. Právní konstrukce jednotlivé formy obchodní společnosti a s ní spojené postavení jejích společníků se pak odvíjí zejména od toho, zda společnost má povahu spíše společnosti osobní nebo kapitálové. Vymezení postavení společníka v konkrétních společnostních formách se níže věnují samostatné podkapitoly.

I.2 Společník a jeho postavení v obchodní společnosti

Společník je samostatná osoba oddělená od společnosti. Účast na společnosti tak neovlivňuje její podnikatelský status, už pro to, že v postavení společníka nepodniká vlastním jménem, ani na vlastní odpovědnost. Postavení společníka ve společnosti je dáno zvolenou společnostní formou a vzhledem k dispozitivnosti většiny ustanovení upravujících společnosti, především konkrétní společenskou smlouvou nebo statutem. Tento vztah společníka a společnosti je vztahem společnickým.[6] Snoubí se v něm majetková a nemajetková práva a povinnosti a jako takový je reprezentován podílem. Každý společník může mít toliko jeden podíl na společnosti, pouze v případě akciové společnosti má společník tolik podílů, kolik akcií vlastní, a pouze v tomto případě může být podíl vyjádřen cenným papírem. Zároveň, z důvodu oddělení společníka od společnosti, nesmí společnost nabývat svých podílů.[7]

Společník může být ve společnosti i v postavení člena statutárního orgánu společnosti[8], avšak takový vztah již není společnický; řídí se přiměřeně ustanoveními o mandátní smlouvě s odchylkami z případně sjednané smlouvy o výkonu funkce. A právě ochranou společnického vztahu se bude zabývat tato práce.

Vztahy společníků a společnosti a vztahy společníků navzájem vyplývající z účasti na společnosti budou podle § 261 odst. 3. písm. a) podřízeny části třetí obchodního zákoníku, z hlediska typologie obchodních závazkových vztahů se jedná o absolutní obchod nebo, jak navrhuje J. Bejček,[9] o typový či nominátní obchod.

Ačkoli je podíl jednotným souborem práv a povinností ke společnosti, pro účely poznávací je možné tyto jednotlivě pojmenovat a dále zkoumat, jelikož právě ony vypovídají v obecné rovině o postavení společníka ve společnosti. Přitom společník má vždy povinnost plnit povinnosti zákonem mu uložené, aniž by snad měl možnost volby plnit jen některé z nich.

Naproti tomu společníci mají poměrně širokou míru autonomie v modifikaci obsahu jednotlivých práv a povinností, není však přípustná situace, kdy by některý společník měl vůči společnosti jen práva a jiný zase jen povinnosti. Odlišnou situací je, jestliže se

---

[6] Též se dá označit jako členství v korporaci.

[7] Výjimečně společnost může svůj podíl dočasně nabýt - např. jako výsledek soudního řízení se společníkem, který včas nesplatil svůj vklad - s tím, že jej následně musí do určité doby pozbýt.

[8] Tam, kde společníci nejsou přímo statutárním orgánem, čili u společností kapitálových.

[9] BEJČEK, J. Změny v typologii obchodních závazků. Obchodní právo, 2003, vol. Roč. 12, no. 3, s. 2-15.

společník rozhodne určitá práva nevykonávat, to však se dvěma omezeními. Společník se může vzdát pouze práva již vzniklého (§ 574 odst. 2 OZ), například nemůže se platně dopředu vzdát práva hlasování na valné hromadě, ale může toto právo na konkrétní valné hromadě nevykonat. S tím se pojí druhé omezení, a sice že vzdání se nebo nevykonání práva nesmí nepřípustně zasahovat do práv ostatních společníků. Šlo by o výkon práva (v tomto případě jeho nevykonáním) proti dobrým mravům[10]; jako příklad lze opět uvést neúčast (opakovanou) většinového společníka na valné hromadě společnosti s ručením omezeným, neboť taková valná hromada by nebyla usnášeníschopná a nemohla by tak plnit svou funkci.

Jak bylo zmíněno výše, o postavení (konkrétního) společníka ve společnosti vypovídá jeho podíl, resp. jednotlivá práva a povinnosti k němu se vážící[11], což bývá teorií označováno jako kvalitativní stránka podílu. Tam, kde má účast na společnosti majetkový základ,[12] vypovídá velikost podílu o míře účasti na společnosti.

Práva i povinnosti se dělí podle jejich povahy do dvou základních skupin, a sice na práva a povinnosti základní (též hlavní) a doplňková (též vedlejší). V případě práv přistupuje ještě třetí, zvláštní skupina práv menšinových společníků. Pro jiné používané dělení je kritériem, zda podstata zkoumaných práv a povinností je majetková nebo nemajetková.

Mezi práva nemajetková tak patří:

- právo k obchodnímu vedení společnosti, při kterém jde o rozhodování o (každodenních) záležitostech společnosti a jejího podniku, tedy o otázkách organizačních, technických, obchodních, personálních a finančních aj.,[13] nezahrnuje však jednání za společnost navenek,
- právo na informace a kontrolu společnosti, tedy možnost požadovat informace, podklady a doklady (o) společnosti, jakož i pořizovat si jejich kopie,
- hlasovací právo tam, kde společníci rozhodují o společnosti nikoli konsensem, ale většinou.

[10] V pojmu dobrých mravů je zahrnut i příkaz respektu k právům jiných.
[11] Přesněji práva a povinnosti vyplývající z účasti na společnosti, kterážto účast je reprezentována podílem.
[12] U společnosti s ručením omezeným, akciové společnosti; u komanditní společnosti účast komanditistů.
[13] DVOŘÁK, T. Akciová společnost a Evropská akciová společnost. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 468.

Mezi práva mající majetkovou podstatu můžeme zařadit:

- právo na podíl na zisku společnosti, které je podmíněné, zejména pak tím, že společnost musí zisku dosáhnout,
- právo na vypořádací podíl v případě, že společník ukončí svoji účast za trvání společnosti, z povahy věci vyplývá, že nevzniká při převodu nebo přechodu podílu na jiného společníka nebo na třetí osobu,
- právo na podíl na likvidačním zůstatku v těch případech, kdy společnost zanikne s likvidací a po této likvidaci zbude zůstatek.

Jako nemajetkové povinnosti je možno jmenovat:

- povinnost loajality, jak již ve svém rozhodnutí dovodil Nejvyšší soud[14], jedná se o jednu ze zásad, na kterých je vystavěn obchodní zákoník: *„…princip loajality společníka vůči společnosti je základním východiskem všech jeho povinností. Princip loajality je výkladovým pravidlem, v jehož rámci je třeba interpretovat jednotlivé dílčí povinnosti společníka vůči společnosti…“*
- zákaz konkurence, v jednotlivých společnostních formách nabývá různého rozsahu co do povinných osob, ve vztahu ke společníkům se uplatňuje zejména u osobních společností. Jeho předmětem je typicky závazek společníka (případně i členů statutárních a jiných orgánů společnosti) nepodnikat ve stejném nebo příbuzném oboru jako společnost nebo zákaz se na takovém podnikání účastnit či mít z něho prospěch.

Povinnosti, jejichž základ je majetkový:

- vkladová povinnost, která vzniká společníkům ex lege u společností povinně tvořících základní kapitál a nelze se jí zprostit, mimo to mohou společníci založit vkladovou povinnost dohodou. Společníci se dále mohou zavázat k dalším plněním společnosti, např. k plnění vedle vkladu anebo k příplatku na vytvoření vlastního kapitálu,
- povinnost ručení, která vzniká ex lege a uplatňuje v různém rozsahu podle formy společnosti a druhu společníka. Může být neomezená, omezená nebo může chybět.

[14] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. června 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006.

Je třeba také uvést že, jak judikoval Nejvyšší soud: *„Povinnosti společníka nemusí vyplývat pouze ze zákona, společenské smlouvy či jiných listin, ale též ze zásad, na kterých je postaven obchodní zákoník, z jiných než písemných závazků převzatých společníkem vůči společnosti, popř. z jiných právních skutečností.“* [15]

Pro společnosti osobní je charakteristická osobní účast společníků na činnosti společnosti. Společnost nemá vnitřní orgány a její vedení i jednání navenek je svěřeno společníkům samotným, tito nemají vkladovou povinnost - společnost totiž nevytváří povinně základní kapitál, přičemž společníci za závazky společnosti ručí neomezeně svým majetkem a při zániku účasti některého z nich se společnost zásadně ruší.[16, 17] Za osobní společnosti považujeme veřejnou obchodní společnost a komanditní společnost.

Pro kapitálové společnosti, mezi které jsou řazeny společnost s ručením omezeným a akciová společnost, platí výše zmíněné v podstatě naopak - společníci nejsou povinni osobní účasti na činnosti společnosti, vedou ji prostřednictvím jejích zákonem vymezených orgánů, přičemž členy těchto orgánů mohou být i osoby od společníků odlišné;[18] společníci do společnosti povinně vkládají v zákonem předepsané minimální výši peněžité či nepeněžité vklady, jejichž souhrn je pak základním kapitálem společnosti, přičemž společníci ručí za společnost jen omezeně nebo vůbec; případný zánik účasti společníka nemá vliv na trvání společnosti.[19]

I.3 Veřejná obchodní společnost

U veřejné obchodní společnosti je zvlášť patrný její osobní charakter. Je to vhodná forma pro spojení osob konkrétních kvalit a vlastností, případné soustředění kapitálu stojí spíše na druhém místě. Úzká spjatost společnosti a jejích společníků se projevuje mj. i

[15] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2006, sp. zn. 29 Odo 1007/2005.
[16] Pokorná in FALDYNA, F., POKORNÁ, J., TOMSA, M. a kol. Obchodní právo. Praha: ASPI, a.s., 2005, str.175
[17] Slovem „zásadně“ zde není myšleno„nutně vždy“, je ho použito ve smyslu obecného pravidla implikujícího i speciální výjimky.
[18] Neplatí pro valnou hromadu společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti
[19] Pokorná in FALDYNA, F., POKORNÁ, J., TOMSA, M. a kol. Obchodní právo. Praha: ASPI, a.s., 2005, str.175

v omezené převoditelnosti podílu[20] a v možnostech jeho přechodu. Rovněž tak i v tom, že smrt (osoby fyzické), popřípadě zánik (osoby právnické) společníka je důvodem ke zrušení společnosti; stejně tak i omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům nebo prohlášení konkurzu na majetek společníka má tento následek.

De lege lata veřejnou obchodní společností je společnost, ve které alespoň dvě osoby podnikají pod společnou firmou a ručí za závazky společnosti společně a nerozdílně celým svým majetkem (§76), přičemž tato legální definice má své odpůrce i příznivce.

Vedle společenské smlouvy, která určuje právní postavení společníků ve společnosti, zajišťuje minimální standard plnění jejich povinností ustanovení § 79a, přikazující jim jejich povinnosti plnit s péčí řádného hospodáře, tedy s péčí řádnou a obezřetnou, která zájmy společnosti preferuje před těmi vlastními. Toto pravidlo je kogentní a nelze ho tudíž smluvně vyloučit.

K obchodnímu vedení jsou oprávněni všichni společníci (a jenom společníci), pokud společenskou smlouvou nepověří k vedení jen část společníků nebo jen jednoho z nich; to vždy v rámci zásad, které mezi sebou dohodnou. Vedle dohodnutých zásad se do kvality výkonu obchodního vedení promítá i výše zmíněné pravidlo péče řádného hospodáře. Obdobně jsou řešeny vztahy jednání jménem společnosti, kdy statutárním orgánem jsou všichni společníci anebo společníci určení dle dohody ve smlouvě.

Jestliže obchodní vedení vykonávají všichni společníci, mají zároveň neomezený přístup ke všem dokladům a informacím o společnosti. Tam, kde je pověřena část nebo jen jediný společník obchodním vedením, ostatní společníci jej v tomto rozsahu pozbývají a tím je omezena jejich možnost kontrolovat společnost. Proto zákon zakotvuje povinnost společníků pověřených obchodním vedením na požádání poskytnout informace týkající se záležitostí společnosti ostatním společníkům, mají tedy informační povinnost. Za tím účelem je každý společník oprávněn k nahlížení a kontrolování dokladů a může k tomu zmocnit auditora nebo daňového poradce.

Společnost sice nevytváří povinně základní kapitál, společníci se ale mohou ve společenské smlouvě zavázat k poskytnutí vkladu, který pravidelně bývá startovacím kapitálem společnosti. Pokud tak učiní, mají povinnost jej splatit bezodkladně po vzniku

[20] Pokud se převoditelnost připouští, pak jelikož jde o změnu společenské smlouvy, nedostačuje souhlas většiny společníků, nýbrž všech (s výjimkou případu, kdy společenská smlouva stanoví, že k její změně postačuje souhlas většiny).

společnosti nebo v dohodnuté lhůtě, jinak jim může hrozit povinnost platit úrok z prodlení.[21]

Jak zisk, tak ztrátu společníci dělí mezi sebou rovným dílem nebo jinak dle společenské smlouvy. Rozdělení podléhá vždy celý zisk.[22]

Z hlediska úspěšnosti podnikání je užitečný zákaz konkurence mezi společníky, resp. podmínění možnosti podnikání ve stejném předmětu podnikání jako společnost souhlasem všech společníků. Zákaz se vztahuje i na členství společníka v jakýchkoli orgánech jiné společnosti s obdobným předmětem podnikání. Zákaz konkurence lze společenskou smlouvou rozšířit, zúžit nebo i vyloučit.

Ohledně převoditelnosti podílu lze říci, že jelikož není zákonem zakázána, je přípustná.[23] Jak bylo zmíněno na začátku této podkapitoly, převod podílu je znesnadněn tím, že se vlastně jedná o změnu společenské smlouvy, a proto je třeba získat souhlas všech společníků nebo aspoň většiny v těch případech, kdy se společníci dohodli, že k rozhodování o změně smlouvy stačí souhlas většiny.[24]

Členství společníka může zaniknout vystoupením ze společnosti, což vyžaduje dohodu o změně smlouvy, tedy řešení závislé na vůli ostatních společníků, anebo může zaniknout jednostranným úkonem společníka - výpovědí, jestliže společnost byla založena na dobu neurčitou.

Třetí osoba mající zájem stát se společníkem může změnou společenské smlouvy do společnosti přistoupit. Výhodou převodu podílu (zde spíše převodu práv a povinností) je, že převodci zaniká i povinnost ručení za ty závazky společnosti, které vznikly před skončením jeho účasti, protože na jeho místo se dostává nabyvatel podílu.[25]

Ručení společníků za závazky společnosti je neomezené a solidární. Věřitel musí svou pohledávku uplatnit nejprve vůči společnosti. Až v případě jejího nesplnění společností v přiměřené době se může obrátit na kteréhokoli ze společníků s výzvou k úhradě pohledávky v plné výši. Věřitel je povinen přijmout plnění i od jiného společníka, pokud jej nabízí. V rozsahu, v jakém jeden ze společníků plnil, zaniká povinnost k plnění

---

[21] V závislosti na tom, jak o tom blíže stanoví společenská smlouva.

[22] K tomu K. Eliáš poznamenává, že fakticky jde spíše o hospodářský výsledek, neboť veřejné obchodní společnosti tento „zisk nezdaňují daní z příjmů, ta zatěžuje až jednotlivé společníky."

[23] S odkazem na čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR

[24] ELIÁŠ, K. Veřejná obchodní společnost – členství. Právník, 1998, číslo 1, s. 38.

[25] Jde spíše o výhodu z pohledu převodce.

ostatním společníkům. Následně má plnící společník regresní nárok vůči ostatním společníkům.

Při zrušení společnosti s likvidací mají společníci nárok na podíl na likvidačním zůstatku. Likvidační zůstatek se nejprve rozdělí mezi společníky do výše jejich vkladů, zbytek rovným dílem. Pokud by výše likvidačního zůstatku nestačila na uhrazení vkladu, podílejí se na něm společníci v poměru k výši těchto vkladů.

I.4 Komanditní společnost

Komanditní společnost je v podstatě modifikovanou veřejnou obchodní společností, kde přibyla nová kategorie omezeně ručících společníků[26] - komanditistů, kteří se na společnosti účastní vkladem, kdežto druhá kategorie společníků - komplementáři - má obdobné postavení jako společníci veřejné obchodní společnosti.[27] Komplementáři ručí neomezeně, nemají ex lege vkladovou povinnost, jsou oprávněni dle dohodnutých zásad k obchodnímu vedení a především oni nesou podíl na ztrátě společnosti.[28]

Pro postavení komplementářů platí to co, bylo psáno výše o společnících veřejné obchodní společnosti. Postavení komanditistů je z povahy věci odlišné, je bližší postavení společníků kapitálových společnosti.

Komanditisté nemají povinnost osobně se podílet na činnosti společnosti, nemají právo podílet se na obchodním vedení společnosti, ani jednat za společnost navenek. Jako společníci však musejí mít nástroje, jak kontrolovat hospodářskou činnost společnosti. Mají tedy právo nahlížet do účetních knih a účetních dokladů společnosti, jakož i požadovat od komplementářů jakékoli informace týkající se společnosti, rozhodně i ty informace, které

[26] Omezenost ručení spočívá v tom, že komanditista ručí jen do výše svého nesplaceného vkladu. Omezenost ručení není bezvýjimečná. V případě, že komanditistovo jméno je součástí firmy, ručí stejně jako komplementář, tedy neomezeně. Totéž platí v případě, že komanditista bude zavazovat společnost bez řádného oprávnění.

[27] Na postavení komanditní společnosti, a tedy i jejích společníků, se přiměřeně použijí ustanovení o veřejné obchodní společnosti.

[28] Komplementáři nesou podíl na ztrátě společnosti vždy, kdežto komanditisté tehdy, stanoví-li tak společenská smlouva.

přesahují rozsah obchodního vedení. Jelikož zákonné ustanovení k tomuto je opravňující je kogentní, není možno smluvně změnit jeho rozsah či ho dokonce vyloučit.[29]

Základní povinností komanditisty je splatit smluvený vklad. Souhrn vkladů komanditistů představuje základní kapitál, který však na rozdíl od kapitálových společností nemá charakter jistoty třetích osob,[30] nezapisuje se do obchodního rejstříku, ani neexistuje zákonná úprava postupu jeho snižování a zvyšování.[31] Komanditista je povinen splatit vklad ve stanovené lhůtě. Nesplacením se dostává do prodlení, jehož důsledkem je povinnost zaplatit navíc úrok z prodlení ve smluvené výši, možným by bylo i vyloučení společníka ze společnosti.[32]

Oproti zákazu konkurence u společníků osobních společností, který je koncipován tak, že ho lze smluvně vyloučit, zákaz konkurence komanditistů je naopak třeba smluvně sjednat. Počítá se tedy s tím, že zákaz konkurence u komanditistů bude spíše výjimkou.

Společníci by si rovněž měli ve smlouvě dohodnout způsob rozdělení dosaženého zisku. Protože ve společnosti jsou dvě skupiny společníků, které mají odlišný daňový režim ve vztahu k podílu na zisku, dělí se zisk mezi společnost a komplementáře. Teprve zdaněný zisk společnosti se dělí mezi komanditisty, nikoli však nutně celý, část určená pro komplementáře se dělí celá. Způsob rozdělení zisku, jakož i jeho splatnost by si společníci měli určit ve společenské smlouvě, jinak se použije zákonná úprava a zisk se mezi komplementáře rozdělí rovným dílem a mezi komanditisty v poměru podle výše splacených vkladů.[33]

Jiné pravidlo platí pro úhradu ztráty společnosti, kterou nesou primárně komplementáři a komanditisté až tehdy, je-li to dohodnuto společenskou smlouvou. Potom

---

[29] DVOŘÁK, T. Komanditní společnost. Praha: ASPI Publishing, 2004, str. 63.

[30] Tím je zde neomezené ručení komplementářů a v případech dle § 101 odst. 2 i neomezené ručení komanditistů.

[31] KOBLIHA, I. a kol. Obchodní zákoník : úplný text zákona s komentářem : podle stavu k 1.4.2006. Praha: Linde, 2006, s. 300.

[32] Jelikož se dle § 93 odst. 4 na právní postavení komanditistů použijí přiměřeně ustanovení o společnosti s ručením omezeným, domnívám se, že je možný postup dle § 113 odst. 4, tedy nejdříve společníka v prodlení pod pohrůžkou vyloučení vyzvat ke splacení vkladu v dodatečně stanovené lhůtě. Pokud by společník dluh nesplnil, bylo by možné ho vyloučit.

[33] Pokud komanditista svůj vklad nesplatil zcela anebo vůbec, bude penalizován sníženým podílem na zisku, neboť společnost nemohla efektivně disponovat celým upsaným kapitálem. Na druhou stranu vede společnost vklad společníka do jeho splacení jako pohledávku, takže se snížený podíl na zisku může jevit jako poněkud přísný.

tedy ztrátu nesou buď všichni komplementáři, anebo všichni společníci. Je otázkou, zda v situaci, kdy zákon nestanoví pevná pravidla pro nesení ztráty, je možné, aby podíl na ztrátě nekopíroval přímo úměrně i podíl na zisku. Tedy zda je možné, aby se společník účastnil na zisku v jiném poměru než na ztrátě. Dle mého názoru by to bylo poskytnutí neodůvodnitelných výhod a v té části by smlouva byla neplatná. Je však možné, aby část ztráty připadající na komanditisty byla určena v jiném poměru, než jejich účast na zisku.[34]

I.5 Společnost s ručením omezeným

Společnost má povahu kapitálovou, povinně vytváří kapitál z vkladů společníků[35]; zároveň si uchovává některé znaky společností osobních, jako jsou větší míra neformálnosti při jednodušším procesu rozhodování[36], větší možnost zapojení společníků do vedení společnosti i kapitálově méně náročné podmínky vzniku. Dá se tedy říci, že stojí na jakémsi rozhraní mezi společnostmi osobními a společnostmi kapitálovými.

Společnost může mít i jen jediného společníka, maximálně však padesát. Ti ručí každý do výše souhrnu všech nesplacených vkladů za dluhy společnosti. Věřitel může společníky k plnění za společnost vyzvat samozřejmě až poté, kdy společnost v přiměřené době po vyzvání neplnila své závazky. Ručí tedy i společník, který svůj vklad již zcela splatil, a to do doby, než je splacení všech vkladů všech společníků zapsáno v obchodním rejstříku.

---

[34] K tomu by se dalo dospět teleologickým výkladem, že pokud komanditisté mohou být zcela vyloučeni z nesení ztráty, pak v případě, kdy ztrátu nesou, nemusí být jejich povinnost k úhradě ztráty v přímé úměře k rozsahu jejich účasti na zisku.

[35] A to v zákonem stanovené minimální výši; dle platné právní úpravy je to alespoň 200.000 Kč, i když se začíná hovořit o tom, že podle vzoru některých zahraničních úprav by se výše základního kapitálu mohla posunout směrem dolů (například podle německé úpravy, která začne platit od začátku listopadu, to bude jedno euro), a to až i na víceméně symbolický jeden tisíc korun, jak s tím počítá návrh nového občanského zákoníku.

[36] Ve srovnání s náročností procesu přijímání rozhodnutí u typického reprezentanta kapitálových společnosti – akciové společnosti.

Účast společníka na společnosti je vyjádřena obchodním podílem, jakožto souhrnem majetkových a nemajetkových práv a povinností, který zároveň určuje i míru těch práv a povinností, které to ze své povahy připouštějí.

Výše obchodního podílu se určuje dle podílu vkladu na základním kapitálu, jinak dle společenské smlouvy. Pokud společenská smlouva nestanoví jinak, je podíl obecně převoditelný na jiného společníka se souhlasem valné hromady, převod na třetí osobu musí smlouva výslovně připouštět (v případě jednočlenné společnosti je převoditelný vždy). Smlouvou je možno vyloučit přechod podílu na právní nástupce osob právnických, resp. na dědice osob fyzických. Vyloučit nelze zastavení podílu, lze je pouze podmínit souhlasem valné hromady. Po dobu trvání zástavního práva společník nadále vykonává práva spojená s účastí na společnosti, avšak s tím spojená plnění, na která mu vznikne nárok po splatnosti zajištěné pohledávky, přísluší věřiteli a započítávají se na pohledávku a její příslušenství.

Společnost má pevnou organizační strukturu, tedy musí mít zákonem stanovené orgány, zde valnou hromadu a jednatele. Nad rámec zákonné úpravy mají společníci možnost zřídit i další, fakultativní orgány, příkladem čehož je dozorčí rada.

Nejvyšším orgánem společnosti je valná hromada, jejím prostřednictvím společníci rozhodují o důležitých otázkách existence společnosti. Tvoří ji všichni společníci, každý drží počet hlasů úměrný výši jeho vkladu; smlouva však může konstruovat jiné rozložení hlasů, zakládající třeba i nerovné postavení společníků při hlasování.

Valná hromada rozhoduje alespoň prostou většinou přítomných společníků. Kvalifikovanou, alespoň dvoutřetinovou většinou, rozhoduje v případech zásadnějších zásahů do společnosti - změn stanov a společenské smlouvy, zvýšení a snížení základního kapitálu, nájmu a převodu byť i části podniku, zrušení společnosti s likvidací a pod. Pro nerovnoměrné snížení vkladů společníků se vyžaduje souhlas všech společníků.

Společníci nezúčastnivší se valné hromady mohou svůj souhlas s navrženým rozhodnutím vyjádřit dodatečně do jednoho měsíce po jejím konání. Společníci mohou navíc rozhodovat i mimo valnou hromadu, a to písemným vyjádřením k návrhu usnesení, který vydala a všem společníkům rozeslala osoba oprávněná svolat valnou hromadu.

Obchodní vedení náleží jednateli či jednatelům, kteří jsou zároveň statutárními orgány společnosti. Jednateli mohou být jak společníci, tak i třetí osoby. Jsou voleni valnou hromadou, která může omezit rozsah jejich jednatelského oprávnění. Společníci řídí jednatele prostřednictvím valné hromady udílením závazných pokynů, v podobě například

strategických koncepcí. Společníci mají možnost řídit jednatele i rozhodnutím mimo valnou hromadu postupem dle § 130. Pokud jsou ve společnosti dva a více společníků, nejsou oprávněni udílet jednateli pokyny jinak, než výše uvedenými postupy. Naopak, co se týče společnosti o jediném společníkovi, řídí ten jednatele přímo, formou podepsaného písemného pokynu. Jednatelé jsou také povinni společníky informovat o záležitostech společnosti.

Vzhledem k tomu, že jednatelé způsobem a úrovní obchodního vedení společnosti rozhodují o jejím podnikatelském úspěchu a disponují důvěrnými interními znalostmi o její situaci, zákon pro ně stanoví zákaz konkurence, který je účelné ve společenské smlouvě nebo ve stanovách ještě blíže specifikovat. Minimální standard rozsahu tohoto opatření obsahuje ustanovení § 136, podle kterého jednatel nesmí zejména podnikat ani v obdobném oboru podnikání jako společnost, nesmí zprostředkovávat nebo obstarávat pro jiné osoby obchody společnosti, ani být společníkem s neomezeným ručením ve společnosti se stejným nebo obchodným předmětem podnikání. Ve společenské smlouvě společníci určí, zda a v jakém rozsahu se zákaz konkurence vztahuje i na ně samotné.[37]

Znakem kapitálových společností je snadná možnost změny v osobě společníka převodem nebo přechodem obchodního podílu, přičemž taková změna, na rozdíl od společností osobních, nemá za následek zrušení společnosti. Úprava převoditelnosti je plně v rukou společníků, jak ji upraví ve společenské smlouvě. Podle zákona je převod obchodního podílu na společníka podmíněn souhlasem valné hromady, převod na třetí osobu je možný jen, pokud jej smlouva výslovně připouští.

I.6 Akciová společnost

Akciová společnost má ryze kapitálový charakter, což se projevuje povinností vytvořit základní kapitál z vkladů společníků (akcionářů) a v alespoň minimální předepsané výši jej udržovat po celou dobu trvání společnosti. Akcie jako účastnický cenný papír, v němž jsou vtělena práva a povinnosti společníka, deklaruje tento společnický vztah a představuje podíl na společnosti. U této společnosti se připouští, aby společník držel více

[37] BARTOŠÍKOVÁ, M., ŠTENGLOVÁ, I. Společnost s ručením omezeným. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, str. 96.

podílů (potažmo tedy akcií).[38] Společníci spravují společnost prostřednictvím jejích orgánů, z nichž představenstvo, valnou hromadu a dozorčí radu vytváří společnost obligatorně, další pak fakultativně.

Výrazným znakem je volná vazba společníků na společnost, projevující se ve snadné změně v osobě společníka, která nemá vliv na chod společnosti, ani na její existenci a nevyvolává nutnost změny společenské smlouvy jako je tomu u všech ostatních společností. Společnická struktura tedy může být značně dynamická. Za druhé společníkům z jejich vztahu ke společnosti nevyplývá povinnost ani právo osobní účasti na podnikání společnosti, ani právo na řízení společnosti jinak, než výkonem hlasovacího práva na valné hromadě.

Valná hromada je vrcholným orgánem společnosti, jejími členy jsou všichni společníci. Na rozdíl od společníků společnosti s ručením omezeným nemají akcionáři možnost činit rozhodnutí mimo valnou hromadu.[39] Její pravomoci jsou vymezeny zákonem a stanovami.[40] Rozhoduje zejména o změnách stanov,[41] změnách výše kapitálu, o personálním obsazení statutárního orgánu a dozorčí rady, udílí orgánům společnosti závazné pokyny, má nepřímou kontrolní funkci,[42] schvaluje závěrečnou účetní závěrku; její funkcí je tedy rozhodování o zásadních otázkách života společnosti, při tom však nenahrazuje výkonnou činnost statutárního orgánu – představenstva.

Valná hromada je svolávána představenstvem, výjimečně i jinými v konkrétních případech k tomu oprávněnými osobami či orgány, a to nejméně jedenkrát ročně. Svolání se provádí postupem dle stanov, dle formy vydaných akcií buď pozvánkou (akcie na jméno) anebo oznámením (akcie na majitele). V pozvánce či oznámení musí být uveden program jednání, který je závazný v tom smyslu, že o věcech tam neuvedených se může

---

[38] Na rozdíl od ostatních obchodních společností, kdy v případě, že se u jednoho společníka sejde více podílů, dojde k jejich spojení v podíl jediný. To pak projevuje např. v tom, že pro následnou dispozici s částí podílu je nutné podíl rozdělit.

[39] S tou výjimkou, kdy se všichni akcionáři dohodnou o rozsahu účasti při zvyšování základního kapitálu podle § 205, a v případě souhlasu nepřítomných akcionářů s rozdělením společnosti s nerovnoměrným výměnným poměrem akcií dle § 22 odst. 2 ZPřem.

[40] To znamená, že k vyhrazení některé otázky do působnosti je potřebná předchozí změna stanov alespoň dvou třetinovou většinou přítomných společníků, avšak zároveň nemůže v tomto směru překročit možnosti dané ji zákonem pod sankcí absolutní neplatnosti takového jednání.

[41] Stanovy jsou základní vnitřní předpis akciové společnosti, představují její organizační řád.

[42] Kontrolní činnost vykonává valná hromada jinými orgány k tomu určenými, především pomocí dozorčí rady.

jednat a hlasovat jen v případě účasti všech společníků. Valná hromada je usnášeníschopná při účasti akcionářů majících dohromady akcie, jejichž nominální hodnoty představují alespoň třicetiprocentní podíl na základním kapitálu. Rozhoduje prostou většinou, v důležitých případech stanovených zákonem pak kvalifikovanou, dvoutřetinovou většinou.

Představenstvo řídí společnost a jedná za ni navenek, má všechny ty pravomoci, které nejsou zákonem nebo stanovami svěřeny do působnosti valné hromady nebo dozorčí rady (§ 191). Jedná se o kolektivní orgán, nejméně tříčlenný,[43] na jehož členy dopadá zákaz konkurence minimálně v zákonném rozsahu, který může být rozšířen stanovami. Členové představenstva mají informační povinnost, a to jednak během konání valné hromady k přítomným akcionářům formou zprávy o podnikatelské činnosti společnosti a o stavu jejího majetku, jednak vůči dozorčí radě společnosti.

[43] To neplatí v případě společnosti s jediným akcionářem a může tak mít i člena jediného či dva.

II. DŮVODY OCHRANY SPOLEČNÍKŮ OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ

II.1 Obecně

Právní vztahy z účasti na společnosti, tedy vztahy mezi společníkem a společností (a jejími orgány) a vztahy mezi společníky navzájem, jsou vztahy soukromoprávní. Povaha soukromoprávní regulace spočívá v přiznání rovnosti postavení účastníkům soukromoprávních vztahů, tedy jejich postavení je takové, že žádný účastník nemůže jinému jednostranně ukládat povinnosti či na něj převádět práva a ani žádný z účastníků není ve fázi sporu způsobilý o těchto právech a povinnostech autoritativně rozhodovat.[44]

Druhým rysem soukromoprávní reglementace je široká autonomie vůle, tedy vysoké míry svobody ve volbě adresáta, obsahu a formy právního úkonu a konečně i možnosti, zda takový úkon učinit či nikoli.

Projevy autonomie vůle, jinak také smluvní volnosti, se však neodehrávají na neomezeném prostoru. Základním vymezením tohoto prostoru je zásada, že *„(vše) je dovoleno, co není výslovně zakázáno,“* [45] mantinely pak nachází v zákonných zákazech.

Spravedlivému uspořádání vztahů odpovídá snaha alespoň částečně vyrovnat nerovnosti mezi účastníky, chránit slabšího. Ochrana slabšího se považuje tradičně i aktuálně za významný úkol (funkci, hodnotu) práva. Princip rovnosti totiž vychází z fikce rovnosti subjektů, čemuž však realita nikdy nemůže odpovídat. Od určitého stupně nerovnosti se právo snaží tyto rozdíly vyrovnat. *„Předpokladem je, že si ve společnosti budou lidé a právnické osoby na základě konsensu tolerovat určitá většinově akceptovaná zvýhodnění, a že budou stanovena a dodržována pravidla pro vznik, trvání, výši a odnětí těchto zvýhodnění.“* [46]

Kritériem ochrany v obchodních společnostech budou ty situace, kdy by se pozice společníka ve společnosti mohla v důsledku nemožnosti efektivně hájit svá práva či z důvodů spočívajících mimo něj neodůvodněně zhoršit.

---

[44] Aneb stará římská zásada: „ Nemo est iudex in propria causa.“

[45] Čl. 4 odst. 4) Ústavy České republiky.

[46] *Bejček in* Sborník vědecké konference "Princip rovnosti a princip ochrany slabšího". Právnická fakulta MU v Brně, Katedra obchodního práva. V Brně: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2003, str. 4.

II.2 Osobní obchodní společnosti

V osobních obchodních společnostech, kde princip rozhodování je založen na konsensu smluvních stran, jsou společníci v právně rovném postavení. Práva a povinnosti ze společenské smlouvy na sebe převzali svým vlastním dobrovolným rozhodnutím, a jakákoli jejich změna podléhá souhlasu všech společníků. Tedy nemůže nastat situace, že by se pozice společníka ve společnosti změnila v rozporu s jeho vůlí.

Rozdělení pravomocí ve společnosti rovněž vychází z dohody společníků. Potenciální vznik informační asymetrie je kompenzován povinností osoby pověřené obchodním vedením ostatní společníky na požádání informovat. Pro domněnku, že informační asymetrie nebude pro společníky zásadní hrozbou, svědčí fakt užších vazeb mezi společníky. Ti jsou si i vzájemně známí a při výkonu práce pro společnost se pravidelně stýkají.

V komanditní společnosti může vzniknout pnutí z existence dvou kategorií společníků s rozdílným postavením ve společnosti. Komplementáři totiž ex lege nejsou oprávněni k obchodnímu vedení, to je však plně kompenzováno jenak tím, že neručí za závazky společnosti, jednak jejich možnostmi kontroly účetních knih a dokladů, zmocněním k tomu auditora nebo právem požadovat po komplementářích informace o všech záležitostech společnosti.

Shledá-li společník veřejné nebo komanditní společnosti, že jeho účast na společnosti je pro něj dále již nepřijatelná, může (s výjimkou komanditisty) svoji účast ukončit podáním výpovědi. Rovněž může soudu navrhnout, aby společnost zrušil, existují-li pro to závažné důvody. Společníka který porušuje své povinnosti může společnost většinovým rozhodnutím navrhnout soudu k vyloučení.

Lze uzavřít, že společníci osobních společností disponují prostředky ochrany adekvátními k jejich postavení ve společnosti. Tyto formy obchodních společností jsou pro podnikání voleny spíše sporadicky, a ani problematika ochrany společníků není v jejich případě společensky a právně aktuální.

II.3 Kapitálové obchodní společnosti

Společnost s ručením omezeným v sobě spojuje prvky jak společností osobních – smluvní podstatu práv a povinností spojených s podílem – tak prvky kapitálových společností – většinové rozhodování.

Vzhledem k tomu, že změna práv a povinností může jako v osobních společnostech nastat jen se souhlasem společníka, není třeba v tomto ohledu společníky zvlášť chránit.

V akciové společnosti je situace odlišná, práva a povinnosti spojená s akciemi podléhají rozhodnutí většiny, byť kvalifikované. Navíc tato většina nemusí vždy reprezentovat většinu základního kapitálu společnosti, jak je blíže rozvedeno v podkapitole o menšinových právech. Součástí akciového práva tak musí být ochrana menšiny proti převaze většiny. S tím úzce souvisí úprava nabídek převzetí a koncernového práva.

Na druhé straně může ve společnosti nastat situace, kdy je velmi vysoká většina hlasovacích práv v držení jedné osoby a zbylá menšina akcionářů se stává pro tohoto akcionáře i společnost přítěží. Způsobem ochrany většiny je právo bez ohledu na vůli těchto menšinových akcionářů ukončit jejich účast ve společnosti, tzv. squeeze-out.

III. K JEDNOTLIVÝM OCHRANNÝM INSTITUTŮM

III.1 Ochrana společníků (zakladatelů) před vznikem společnosti

Ačkoli obchodní zákoník v relevantních ustanoveních důsledně rozlišuje pojem společník a pojem zakladatel, domnívám se, že pod pojem společník v jeho širším pojetí lze podřadit i osobu zakladatele společnosti. Proto na následujících řádcích zmíním některé prvky ochrany společníků v době před vznikem společnosti.[47]

Vznik obchodní společnosti má dvě fáze. Nejprve dochází k jejímu založení vícestranným[48] souhlasným projevem vůle jejích zakladatelů (budoucích společníků), vyjádřeným společenskou smlouvou. Z důvodů zvýšení právní jistoty účastníků úkonu i třetích osob musí být pravost podpisů účastníků smlouvy úředně ověřena. Úřední ověření pravosti podpisu provádějí zejména notáři, obecní úřady, advokáti, případně zastupitelské úřady České republiky. Navíc pro společenskou smlouvu akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným je vyžadována forma notářského zápisu,[49] který je veřejnou listinou.[50] Společenskou smlouvu je možno uzavřít i v zastoupení na základě úředně ověřené plné moci, která musí být vystavena pro tento účel.[51]

V druhé fázi pak určené osoby[52] podávají návrh na zápis společnosti do obchodního rejstříku, k tomu doloží podklady pro údaje tam zapisované. Při splnění všech náležitostí pak rejstříkový soud[53] společnost zapíše do obchodního rejstříku; ke dni zápisu se společnost konstituuje jako právnická osoba.

---

[47] Kde se v této podkapitole hovoří o společnících, myslí se jimi zakladatelé, a naopak.

[48] Případně jednostranným projevem vůle u jednoosobních společností - zakladatelskou listinou, což zákon umožňuje v případě kapitálových společností.

[49] Jde o promítnutí tzv. První směrnice - 68/151/ES ze dne 9.3.1968.

[50] Význam rozlišování listin na veřejné a soukromé spočívá v jejich různé důkazní síle. U veřejných listin obsahujících nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal, zkoumá soud pouze jejich pravost (tj. zda pocházejí od orgánu, který je na ní uveden jako vystavitel), nikoliv i pravdivost jejich obsahu. U veřejných listin, které mají charakter osvědčení nebo potvrzení orgánu, hodnotí nejen jejich pravost, ale i správnost obsahu.

[51] Nikoli tedy jen na základě generální plné moci.

[52] U veřejné osobní společnosti a komanditní společnosti jsou to všichni společníci, u společnosti s ručením omezeným všichni jednatelé a u akciové společnosti představenstvo.

[53] Podle občanského soudního řádu rejstříkovým soudem je krajský soud, který rozhoduje v řízení ve věcech obchodního rejstříku. Místně příslušný je krajský soud, v jehož obvodu je obecný soud podnikatele (fyzické nebo právnické osoby), jehož se zápis v rejstříku týká.

Před zápisem do obchodního rejstříku nemá společnost právní subjektivitu a nemůže činit právní úkony. Jelikož je potřeba v tomto mezidobí provést řadu úkonů spojených s rodící se společností, společníci-zakladatelé a další osoby jednají jménem společnosti, přičemž pokud tato jednání v jednotlivých případech společnost do tří měsíců po svém vzniku schválí, přecházejí od počátku takto sjednané závazky na ni. Ze strany společnosti (a společníků) je třeba aktivní činnosti k přechodu takových závazků; nestačí v tomto směru pouhá nečinnost společnosti ohledně takových jednání, jak tomu bylo před novelou obchodního zákoníku zákonem č. 370/2000 Sb. Pro účel následného schválení pořizují zakladatelé seznam těchto jednání a jsou z důvodu ochrany věřitelů povinni jej ve stanovené lhůtě předložit ke schválení. Po uplynutí tříměsíční lhůty zmíněné schválení již nemá účinky přechodu závazků. Tuto situaci je možno řešit převodem pohledávky anebo převzetím vzniklých dluhů společností.[54]

Společnost rovněž nemůže v tomto mezidobí přijímat vklady společníků, k tomu je pro tento účel dohodou pověřen správce vkladu, kterým bývá buď zakladatel, anebo banka.[55] Správce vkladu předá po vzniku společnosti přijaté vklady příslušné společnosti. V případě, že společnost nevznikne, vrátí vklady zakladatelům; tito také za splnění této povinnosti ručí společně a nerozdílně. Případným porušením povinnosti správcem vkladu by tak nebyl postižený jen ten který zakladatel, ale v důsledku ručení by se povinnost plnění za správce vkladu rozdělila mezi všechny zakladatele.

V případě nepeněžitého vkladu, kterým může být jen majetek ocenitelný penězi a hospodářsky využitelný v podnikání společnosti, je nutné tento ocenit posudkem znalce, jmenovaného za tím účelem soudem, který se při jmenování nemusí řídit podaným návrhem. Význam takového ocenění lze spatřovat spíš v ochraně věřitelů společnosti než společníků samotných, když ke vkladu do společnosti je třeba dohoda společníků ve společenské smlouvě, přičemž výše ocenění je v případě společností s neomezeným ručením společníků ponechána na jejich dohodě.

Na základě výše uvedeného lze říci, že prvky ochrany společníků lze shledat v:

- ingerenci státního orgánu - rejstříkového soudu - v procesu vzniku společnosti. Soud vykonává kontrolu toho, zda byly splněny všechny podmínky kladené

[54] §§ 524, 531, 533 OZ.

[55] U akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným se jedná o podstatnou, tedy povinnou náležitost zakladatelské smlouvy (§§ 110 odst. 1 písm. g) resp. 163 odst. 1 písm. g).

zákonem na vznik společnosti. Jednou z příloh návrhu na zápis společnosti do obchodního rejstříku je též souhlas manžela společníka s použitím majetku ve společném jmění manželů k podnikání. Takovéto použití společného jmění totiž nelze považovat za jeho obvyklou správu a v případě chybějícího souhlasu by se druhý manžel mohl dovolávat neplatnosti takového úkonu.

- institutu správce vkladů, který je zodpovědný za přijaté vklady společníků. Dohoda mezi ním a společníky bude obsažena ve společenské smlouvě a svou podstatou je vztahem mandátním.[56] Z toho pak vyplývá povinnost správce postupovat s odbornou péčí. V případě, že by se odchýlil od pokynů mandatáře - zde zakladatelů - z jiných důvodů než v jejich zájmu, je povinen k náhradě škody, která by tím vznikla.

- vázanosti společnosti jen těmi jednáními před jejím vznikem, které výslovně v uvedené lhůtě schválí, a tedy v omezení ručení společníků jen za výslovně schválené závazky společnosti. Zde lze namítat, že nejde o prvek ochrany společníků, když nelze ze smlouvy zavazovat třetí osoby bez jejich souhlasu. Nicméně do doby přijetí výše zmíněné novely zák. č. 370/2000 Sb. platilo, že ze závazků, které převzali zakladatelé nebo některý z nich za společnost do dne jejího vzniku, byli zavázáni všichni zakladatelé společně a nerozdílně. Společnost měla pouze možnost do tří měsíců po svém vzniku závazky odmítnout.

[56] ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník: komentář. 9. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, str. 187

III.2 Ochrana účasti společníka na řízení společnosti

III.2.1 Valná hromada

Jako kolektivní orgán všech společníků je valná hromada nástrojem k rozhodování o těch nejpodstatnějších záležitostech společnosti a k její kontrole.[57] I když by se mohlo zdát, že účast na valné hromadě je pouze právem ve smyslu nároku, je však zároveň do určité míry i povinností. Účast na ní je totiž odrazem povinnosti společníkovy loajality ke společnosti i ostatním společníkům, zejména v tu chvíli, kdy na jeho účasti závisí usnášeníschopnost valné hromady a jeho soustavná neúčast by tak mohla do značné míry fungování společnosti ochromit. To se netýká jen společníků s rozhodujícím podílem na společnosti, ale jednoho každého z nich.

Svolání valné hromady je úkonem společnosti, proto jsou k němu oprávněny její orgány. Rozeznáváme řádné zasedání valné hromady, které je předvídáno stanovami a pro jehož svolání platí alespoň třicetidenní lhůta, zasedání mimořádné, konané na žádost akciové minority[58] a svolávané ve zkrácené, patnáctidenní lhůtě, a konečně zasedání náhradní, které se svolává v případě, že se na řádném nebo mimořádném zasedání nesešlo tolik akcionářů, aby valná hromada byla usnášeníschopná.

Ke svolání valné hromady je vždy oprávněno představenstvo, a to buď na základě svého uvážení, nebo na žádost akciové minority. Dále je to dozorčí rada v těch případech, kdy to vyžaduje naléhavý zájem společnosti (§ 199 odst. 1). Jestliže představenstvo nevyhovělo žádosti akciové minority ke svolání valné hromady a do lhůty čtyřiceti dnů valnou hromadu nesvolalo a ani dozorčí rada ji poté nesvolala, může soud na návrh akciové minority tuto zmocnit ke svolání zasedání a k úkonům s tím spojeným.

III.2.2 Způsob svolání

Aby společník mohl výše zmíněná práva (hlasovat, informovat se) uplatnit, musí se nejdříve o konání valné hromady dozvědět, což je jedna z forem ochrany těchto práv. Je na společnících samotných, jak způsob svolání upraví ve stanovách, musí při tom dodržet zákonem stanovená minima.

---

[57] Kontrola (z anglického control) v jejím širším pojetí zahrnuje nejen činnosti dohledové, informační a ověřovací, ale i prvky výkonu moci, ovládání. Zde jsou kontrolou míněny činnosti prvně uvedené.

[58] Akciová minorita dle § 181 odst. 1.

Jestliže jsou společníci společnosti známi, rozesílá pozvánku každému z nich. To dopadá na případy, kdy společnost vydala akcie ve formě na jméno a vede tak seznam akcionářů. Pokud společnost vydala akcie na majitele, mají akcionáři možnost požádat společnost o zaslání oznámení na jimi uvedenou adresu. [59]

Společnost oznamuje svolání valné hromady oznámením, uveřejněném v Obchodním věstníku, alespoň v jednom celostátním deníku, případně i dalším jiným vhodným způsobem (§ 184 odst. 4). Celostátním deníkem nemusí být pouze tiskovina na papírovém podkladě, dle aktuálního pohledu praxe je to i elektronický deník[60] dostupný prostřednictvím sítě internet.

Jednou z podob ochrany akcionáře a povinnou náležitostí pozvánky či oznámení je mj. určení místa, data a hodiny konání valné hromady. Společnost je v tomto směru určitým způsobem determinována, když tyto náležitosti musí stanovit tak, aby co nejméně omezovaly možnost akcionářů účastnit se valné hromady (§ 184 odst. 6). To má zabránit dřívější nekalé praxi některých společností spočívající ve svolání valné hromady třeba i mimo území republiky nebo určení takové doby, která zaručuje co nejmenší účast drobných akcionářů.[61] Vhodnost doby a místa konání posuzuje soud v rejstříkovém řízení, popřípadě na návrh akcionáře při řízení o neplatnosti usnesení valné hromady. Nutno dodat, že rozhodné jsou vždy zvláštní okolnosti posuzovaného případu.

III.2.3 Lhůta mezi svoláním a konáním valné hromady, pořad jednání

Důležitá je povinnost zachování minimálně třicetidenní lhůty[62] mezi zasláním pozvánky či uveřejněním oznámení a datem konání valné hromady. Důležitá je především z toho důvodu, že každý jedinec dle svých intelektových schopností, jakož i aktuálního duševního rozpoložení potřebuje určitý časový prostor k rozhodnutí o problému, který je potřeba řešit. Účelem valné hromady je formování kolektivní vůle a právě v onom

---

[59] Tato možnost je podmíněna zřízením zástavního práva ve prospěch společnosti alespoň k jedné akcii, to slouží jako jistota na úhradu nákladů s rozesláním oznámení spojených.

[60] Deníkem je myšlena jakákoli webová prezentace či aplikace veřejně dostupná všechny dny v týdnu po celý den, výklad se tedy neomezuje jen na internetové obdoby tištěných deníků.

[61] ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník: komentář. 9. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004.

[62] A sice pro svolání řádného zasedání valné hromady, pro případy mimořádného a náhradního zasedání se lhůta zkracuje na patnáct dnů, jak bylo zmíněno výše.

mezidobí krystalizují názory akcionářů, vůdčí skupiny působí na ostatní akcionáře za účelem nalezení shody, která pak bude prezentována při zasedání valné hromady. Důležitý je i technický aspekt věci, kdy si akcionáři potřebují před konáním valné hromady obstarat výpisy ze střediska cenných papírů či např. vyzvednout listinné akcie z depozitu, právnické osoby pak i výpis z obchodního rejstříku; dále si musí zajistit dopravu do místa konání a případně i nocleh.

Zachování lhůt by ztrácelo význam, jestliže by akcionář předem nevěděl, o čem má valná hromada rozhodovat, a nemohl se tak na ni účinně připravit. Součástí pozvánky či oznámení musí proto být i pořad jednání, čili program zasedání valné hromady. V těch bodech, kde se předpokládá hlasování, musí být vymezen určitě a srozumitelně. Nelze pod často užívaný bod "různé" (který sám o sobě neurčitost implikuje) skrýt možnost přijetí závažných usnesení. Proti zařazení bodu "různé" nelze mít zásadní námitky, v jeho rámci však lze akcionáře toliko informovat nebo s nimi vést nezávaznou diskuzi.[63]

Program zasedání lze ještě před konáním zasedání doplnit, děje se tak stejnou cestou jako svolání valné hromady a musejí být dodrženy zákonné lhůty, což může vést až k odložení data zasedání. Akiová minorita má právo požádat představenstvo o zařazení jí navrženého bodu na pořad jednání. Program lze doplnit přímo na zasedání, ale to jen za účasti a souhlasu všech akcionářů. (§ 185 odst. 4).

Již svolanou valnou hromadu je možno odvolat nebo změnit její datum na pozdější dobu. Touto pravomocí disponuje představenstvo, děje se tak stejným způsobem jako svolání valné hromady s tím, že je třeba dodržet lhůtu jednoho týdne před původním datem. V případě nedodržení lhůty vzniká povinnost společnosti uhradit akcionářům, kteří se na oznámenou valnou hromadu dostavili, účelně vynaložené náklady. Tyto náklady je možno vymáhat na těch členech představenstva, kteří nedodržení lhůty ke svolání valné hromady způsobili. Odvolat mimořádné zasedání valné hromady lze jen na žádost těch, kdo o její svolání oprávněně požádali (§ 181 odst. 1).

III.2.4 Neplatnost usnesení valné hromady

Přestože valná hromada je nejvyšším orgánem společnosti, neznamená to samo o sobě nezvratitelnost jejích usnesení. Všechna tato rozhodnutí jsou přezkoumatelná soudem,

[63] DVOŘÁK, T. Akciová společnost a Evropská akciová společnost. Praha: ASPI, a.s., 2005, str. 403

i když za dodržení přísných podmínek. Účelem je zajistit ochranu práv oprávněným osobám před protiprávním postupem akcionářů majících na dané valné hromadě většinu (tato většina nutně nemusí tvořit většinu všech akcionářů společnosti). Jestliže na jedné straně stojí zájem části akcionářů usnesení zrušit, na straně druhé jsou zde určité zájmy společnosti (i ona má svá základní práva a svobody, jejichž důležitost je vyjádřena i na ústavněprávní úrovni),[64] které mohou být i v protikladu se zájmy části akcionářů.

Konečně je třeba zohlednit zájmy třetích osob a jejich práva nabytá v dobré víře. Proto jakýkoli zásah státního orgánu do vnitřních věcí společnosti musí spočívat na legálním a legitimním důvodu, kterým je ochrana základních práv a svobod akcionářů. Tyto důvody jsou stanoveny taxativním pozitivním a negativním výčtem. Nelze nevidět, že významným činitelem zde bude i faktor časový, protože úměrně s dobou, která uplynula od přijetí usnesení, se komplikuje možnost dosažení nápravy; to se projevuje ve stanovení prekluzivních lhůt k uplatnění práva.

Nejvyšší soud zdůraznil již v rozhodnutí ze dne 17. prosince 1997, sp. zn. 1 Odon 88/97, že valná hromada není orgánem způsobilým činit jménem akciové společnosti právní úkony. Na valné hromadě se pouze utváří vůle společnosti, jejíž formalizovaný výstup je právě usnesení. Tím se uzavírá možnost napadat usnesení z důvodů uvedených v § 39 OZ a přezkoumávat tak jeho platnost mimo rámec zvláštního, k tomu určeného řízení. Ostatně jednoznačně se k tomu postavil Nejvyšší soud: *„Vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady se nelze domáhat podle ustanovení § 39 obč. zák., ale jen podle ustanovení § 131 a 183 obch. zák.“* [65]

III.2.5 Podmínky prohlášení usnesení za neplatné

Jednou z podmínek dovolání se neplatnosti usnesení valné hromady je podání žalobního návrhu k tomu oprávněnou osobou. Zákon to taxativně umožňuje společníkům, členům představenstva a dozorčí rady, likvidátoru a insolvenčnímu správci. Tato aktivní

[64] Z nálezu Ústavního soudu Pl. ÚS 15/93 *„ ... ústavní stížnost jsou oprávněny podat fyzická nebo právnická osoba, jestliže tvrdí, že zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy."*

[65] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 5. 2000, sp. zn. 7 Cmo 39/2000

legitimace není ničím podmíněna, ani předchozí povinností vznést námitku proti usnesení, jako je tomu např. ve slovenském právním řádu.[66]

Ohledně udržení si aktivní legitimace po ztrátě postavení oprávněné osoby dovodil Nejvyšší soud: „Ztrátou postavení, opravňujícího určitou osobu k podání návrhu na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady podle § 131 odst. 1 obch. zák., ztrácí oprávněná osoba v zásadě i aktivní věcnou legitimaci v řízení podle § 131 obch. zák. To neplatí, jestliže prokáže, že v době rozhodování trvá její právní zájem na vydání požadovaného rozhodnutí, protože může mít dopad na její poměry založené jejím vztahem ke společnosti.“ [67] Rozhodným je stav v době vydání rozhodnutí soudu. Aktivní legitimaci však nemá akcionář, který není oprávněn vykonávat akcionářská práva. [68]

Osoba, která podala návrh na vyslovení neplatnosti, se stává účastníkem řízení. Ostatní aktivně legitimované osoby mají možnost na návrh žalobce se souhlasem soudu do řízení přistoupit, případně podat samostatně také návrh na neplatnost usnesení. Pokud by návrhy obsahovaly stejný žalobní petit, soud může řízení v zájmu hospodárnosti spojit. Může se vyskytnout situace, kdy navrhovatel vezme svůj návrh zpět a zároveň jiný návrh ve věci není podán (například proto, že oprávněné osoby mají za to, že jeden podaný návrh postačuje). Pak reálně hrozí, že již uplynuly zákonné lhůty k podání návrhu, a ostatní oprávněné osoby by již usnesení valné hromady nemohly účinně napadnout. K ochraně těchto osob zákon stanoví, že není-li možno pokračovat v zahájeném řízení z důvodu překážky, která je odstranitelná vstupem dalšího navrhovatele do řízení, a zároveň tu existuje zvláštní zájem těch společníků, kteří návrh nepodali, soud řízení nezastaví (§ 131 odst. 10).

Základní podmínkou je rozpor usnesení s právními předpisy, zakladatelskými dokumenty nebo stanovami. Nejde jen o rozpor obsahu usnesení, posuzuje se i jeho procesní stránka, tedy zda byla správně svolána valná hromada, zda byla usnášeníschopná, zda usnesení bylo přijato potřebnou většinou. *„Platná právní úprava stojí důsledně na premise, že nelze za neplatné prohlásit usnesení, které je pouze nerozumné nebo nevhodné, avšak právním předpisům, zakladatelskému dokumentu a stanovám plně vyhovuje.“* [69]

---

[66] DVOŘÁK, T. Akciová společnost a Evropská akciová společnost. Praha: ASPI, a.s., 2005, str. 446

[67] 29 Odo 11/2002 ze dne 1. 8. 2002

[68] Např. dle ustanovení §§ 176 odst. 5, 186b odst. 2, 213a odst. 2.

[69] DVOŘÁK, T. Akciová společnost a Evropská akciová společnost. Praha: ASPI, a.s., 2005, str. 444

Další podmínkou je podání návrhu ve stanovené prekluzivní lhůtě. Ta je určena subjektivním limitem tří měsíců ode dne konání valné hromady, nebo ode dne, kdy se oprávněná osoba mohla o jejím konání dozvědět v případě, že nebyla svolána řádně. Objektivním limitem je jeden rok od jejího konání. Lhůty se neberou v potaz, jestliže usnesením o jejich změně se společenská smlouva nebo stanovy dostaly do rozporu s kogentními zákonnými ustanoveními. Pak není přezkoumávána platnost usnesení, ale právě platnost dotčených částí jmenovaných dokumentů.

Splnění výše uvedených podmínek je pouze předpokladem, nikoli zárukou úspěšného dovolání se neplatnosti usnesení. Novela obchodního zákoníku č. 370/2000 Sb. specifikovala čtyři případy, kdy soud vyslovení neplatnosti usnesení odmítne:

a) usnesení způsobilo jen nepodstatný zásah do práv oprávněných osob anebo nemělo závažné důsledky a jeho zrušení by tak mělo neadekvátní důsledky pro společnost a potažmo její společníky,

b) došlo by k podstatnému zásahu do práv třetích osob nabytých v dobré víře - tyto osoby nemají (zákonnou) možnost jednání společnosti ovlivnit, a nelze proto připustit, aby nesly újmu z porušení povinností společnosti vůči svým společníkům,

c) důvody uvedené v § 131 odst. 3 písm. c) se týkají přeměn, což je složitý zásah do existence společnosti a v určitém bodě tohoto procesu přestává být zvrácení nastartovaného procesu právně i hospodářsky přijatelným; tímto bodem je právní moc zápisu přeměněné společnosti do obchodního rejstříku,

d) konečně poslední důvod promítá zásadu, že z porušení práva nesmí těžit osoba, která se ho dopustila - aktivní legitimace se tak odnímá tomu, kdo valnou hromadu svolal vadně,[70] anebo se na takovém svolání podílel; vadné svolání valné hromady se ex lege zhojí, pokud byli přítomni všichni společníci, anebo pokud ti společníci, kteří přítomni nebyli, projevili s usnesením souhlas.

III.2.6 Náhrada škody a přiměřené zadostiučinění

Jestliže byl návrh na neplatnost usnesení v soudním řízení úspěšný, anebo pokud byl neúspěšný právě z výše uvedených důvodů, vzniká osobám, které v důsledku vadného

[70] Tedy v rozporu se zákonem, společenskou smlouvou nebo stanovami.

usnesení utrpěly škodu, právo na její náhradu. Společníkům navíc vedle náhrady škody svědčí právo požadovat přiměřené zadostiučinění, poskytnutelné i v penězích.

Žádat o náhradu škody je možno už v návrhu na neplatnost usnesení, nejlépe tzv. eventuálním petitem vázaným na to, že soud shledal napadané usnesení neplatným anebo jej zamítnul na základě některého ze čtyř výše uvedených důvodů. Je otázkou, zda je možno podat návrh na náhradu škody bez předchozího nebo současného návrhu na neplatnost usnesení. Občanský soudní řád sice v ustanovení § 113a spojuje tato dvě řízení ke společnému projednání, nicméně to je zřejmě nutno vyložit tak, že spojují jen zahájená řízení. Oprávněná osoba nemá ani povinnost žádat o náhradu škody. Kromě toho může vyjít až dodatečně najevo, že taková škoda vznikla. Proto se zde zřejmě neuplatní speciální prekluzivní lhůty, ale pouze lhůta obecná zákonná promlčecí, čtyřletá.

III.3 Změna práv spojených s účastnickým cenným papírem

III.3.1 Obecně

Jak bylo již zmíněno výše, obchodní podíl je komplexem práv a povinností, která však z něj nelze vydělovat.[71] Svou právní povahou je tak podíl dle občanského zákoníku jinou majetkovou hodnotou ve smyslu § 118 odst. 1 a v závislosti na formě obchodní společnosti schopen dispozic s ním. V případě kapitálových společností, kde převoditelnost podílu je jedním z jejich definičních znaků,[72] je tam, kde by omezení a zásahy do dispozic podílem mohly být prosazeny proti vůli společníka, potřeba taková omezení vyvážit speciálními oprávněními postiženého.[73]

Ve společnosti s ručením omezeným je možno omezit převoditelnost společenskou smlouvou. Pro takovou změnu se musí vyslovit všichni společníci, čímž odpadá potřeba ochranných ustanovení. Naproti tomu v případě společnosti akciové, kde se jedná o změnu stanov, pro kterou je potřeba dvoutřetinová většina hlasů zúčastnivších se společníků za alespoň třicetiprocentního kvora. Při reflexi toho, že účast na akciové společnosti bývá především investicí, je odůvodněné tvrdit, že pro změnu nehlasujícího nebo valné hromady se zúčastnivšího společníka je zásah do jeho práv natolik vážný, že není spravedlivé po něm chtít, aby setrval ve společnosti za takto změněných podmínek.

Takovým zásahem je třeba a) zrušení registrace účastnických cenných papírů dle §186a odst. 1, anebo b) změna druhu akcií, omezení jejich převoditelnosti nebo zpřísnění takového omezení dle § 186a odst. 2. V těchto případech vzniká společnosti povinnost veřejným návrhem smlouvy oslovit v případech dle a) osoby, které byly ke dni konání valné hromady vlastníky účastnických cenných papírů, nebo dle b) osoby, které byly ke dni konání valné hromady vlastníky akcií nebo je nahrazujících zatímních listů společnosti, a zároveň pro rozhodnutí nehlasovaly a ani se nevzdaly práva na jejich prodej společnosti.

Nově[74] je zvýšena ochrana společníka stanovením rigidní formy vzdání se tohoto práva, a to buď prohlášením na valné hromadě, kdy je pak součástí notářského zápisu o ní,

---

[71] Lze je vydělit toliko abstraktně, například pro účely teoretické a pedagogické.

[72] Převoditelnost jako znak nikoli obligatorní, ale obvyklý, charakteristický.

[73] Což ve značné míře odpadá u osobních společností, kde obdobou převodu podílu je přistoupení a vystoupení společníka do společnosti za současné změny společenské smlouvy.

[74] Zákonem 126/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o přeměnách obchodních společností a družstev.

anebo písemnou formou s úředně ověřeným podpisem. Tento postup přináší větší míru jistoty, že došlý projev vůle je činěn osobou k tomu oprávněnou.

III.3.2 Určení výše kupní ceny

Pro určení výše kupní ceny je odkázáno na ustanovení o veřejném návrhu na koupi účastnických cenných papírů (§ 183a), tedy její výše musí být přiměřená hodnotě účastnických cenných papírů. V případě povinné nabídky dle § 186a odst. 1 jsou předmětné cenné papíry stále ještě obchodovány na regulovaném trhu,[75] doloží společnost přiměřenost výše protiplnění České národní bance, a to znaleckým posudkem, případně jiným řádným odůvodněním. Chronologicky tato povinnost spolu s předložením návrhu veřejného návrhu České národní bance dle § 186a odst. 1 předchází předložení veřejného návrhu dotčeným akcionářům, takže těmto již návrh dochází po kontrole provedené k tomu pověřenou státní autoritou. Důsledkem takové kontroly může být zákaz činit veřejný návrh ve smyslu § 186a odst. 1, následně by se postižení akcionáři mohli domáhat náhrady škody (§ 186a odst. 7). Při nabídce dle § 186a odst. 2 musí společnost doložit přiměřenost výše protiplnění znaleckým posudkem.

Otázkou by mohlo být, zda je společnost oprávněna odkoupit veřejnou nabídkou akcie za cenu vyšší, než která odpovídá k tomu vypracovanému znaleckému posudku nebo zmíněnému "jinému řádnému odůvodnění". Zde je třeba říci, že plnění nad přiměřenou výši, které by bylo bonusem či prémií pro prodávajícího, by vlastně bylo ztrátou pro kupujícího, tedy pro společnost a pro společníky ve společnosti setrvávající. Představenstvo společnosti by v takovém případě nejednalo s péčí řádného hospodáře; poškození akcionáři by se na jeho členech mohli domáhat náhrady škody, protože bez právního důvodu společnost za předmětné akcie zaplatila více, než požaduje právní předpis. V konečném důsledku by totiž rozdíl mezi cenou přiměřenou a zaplacenou nesli právě ve společnosti zbylí akcionáři, ať už nepřímo snížením zisku nebo přímo kvůli povinnosti vykoupit od společnosti tyto akcie za tu cenu, kterou za ně zaplatila, pokud je společnost nemůže prodat výhodněji.[76]

---

[75] Vyřadit účastnické cenné papíry regulovaného trhu může jeho organizátor až poté, co emitent krom dalších podmínek splnil závazky k akcionářům vzešlé z veřejného návrhu kupní smlouvy (§ 60 ZPKT).

[76] K tomu shodně stanovisko Komise pro cenné papíry ze dne 24. srpna 2004

Nebyla-li povinnost veřejné nabídky odkupu splněna řádně, to jest pokud nebyla učiněna vůbec či byla učiněna pozdě, anebo byla-li výše protiplnění nižší než přiměřená, dostává se společnost do prodlení. Postiženým osobám pak vzniká právo domáhat se soudní cestou uzavření takové smlouvy, případně náhrady škody, respektive dorovnání kupní ceny. K tomu blíže kapitola o nabídkách převzetí.

III.3.3 Shrnutí

Kde změna práv a povinností spojených s obchodním podílem spadá do autonomie vůle společníka,[77] není třeba před tímto společníky chránit. V případě akciové společnosti, kde tato omezení lze prosadit oproti vůli části společníků, je akcionářům dána možnost účast na společnosti zrušit odkupem jejich podílů společností. To se děje za cenu přiměřenou, jež je doložena znalcem nebo jiným adekvátním způsobem. Dotčení společníci mají možnost domáhat se v soudním řízení uzavření smlouvy o odkupu, náhrady škody, případně dorovnání protiplnění do přiměřené výše.

[77] Týká se zejména společností osobních.

III.4 Ochrana menšinových akcionářů

III.4.1 Důvod ochrany menšinových akcionářů

Rozhodnutí valné hromady jsou přijímána většinou hlasů zúčastněných akcionářů. To umožňuje akciové většině, kterou třeba právě může být jediný akcionář nebo osoby jednající ve shodě, rozhodovat za celou společnost bez zohlednění zájmů menšiny. Hlasy menšiny se totiž na výsledku nemohou projevit. Rozhodování o osudu společnosti se tak stává pouze výrazem vůle většiny. To je ostatně vlastností většinového rozhodování.

Součástí práva společností (ale i práva jako normativního systému) by tedy měly být takové nástroje, které umožní zmírnit nebo vyloučit neodůvodněně nepříznivé důsledky změn v akciové společnosti, které dopadají na tyto menšinové akcionáře.

„Většinoví akcionáři tudíž za určitých podmínek získávají možnost vládnout celou kapitálovou silou, veškerým hospodářským potenciálem společnosti, ačkoliv jim náleží akcie odpovídající pouze jeho části.“[78] Přitom k prosazení vlastních rozhodnutí a tím tedy k ovládnutí společnosti není třeba většina všech hlasovacích práv. V případě velkého množství drobných akcionářů ve společnosti, kterým se účast na valné hromadě z ekonomického hlediska nevyplatí (při zohlednění toho, jako (ne)mají realnou možnost rozhodování ovlivnit), stačí k ovládnutí spolenčnosti kontrolní balík reprezentující třeba i jen 20 % základního kapitálu.

Do působnosti valné hromady spadají i taková rozhodnutí, jež mění práva a povinnosti spojená s účastnickými cennými papíry. Akcionář se tak dostává do situace, kdy se mění podmínky, za kterých do společnosti vstoupil, se kterými nepočítal ani nemohl počítat, a které jsou pro něj nepřijatelné nebo zhoršují jeho postavení. Protiváhou takovým zásahům do postavení akcionáře jsou kromě vyššího hlasovacího prahu (tzv. kvalifikované či profilované většiny) nutného pro přijetí takového rozhodnutí i ochranářská ustanovení, jež mají kompenzovat převahu akcionářské většiny.

[78] ČERNÁ, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha: ASPI, 2006, str. 169-170.

III.4.2 Vymezení kvalifikované akciové menšiny

Menšinová ochranná práva nepřiznává zákon všem akcionářům, ale pouze těm, kteří ať už jednotlivě nebo ve spojení splní podmínku minimální výše účasti na základním kapitálu (tzv. kvanitativní podmínka).

Dle platné právní úpravy se za menšinové považují[79] akcionář nebo akcionáři společnosti:

- se základním kapitálem vyšším než 100.000.000 Kč, ti akcionáři, jejichž podíly dohromady představují alespoň 3 % základního kapitálu,
- se základním kapitálem 100.000.000 Kč a nižším, ti akcionáři, jejichž podíly dohromady přesahuje 5 % základního kapitálu.

Přitom stanovy společnosti mohou tyto limity snížit, a zvýhodnit tím drobné akcionáře, ale nesmí jej zvýšit.

III.4.3 Druhy menšinových práv a jejich funkce

Většinoví akcionáři mají při řízení společnosti mnohem větší prostor k prosazování vlastních zájmů. Rozhodujícím způsobem ovlivňují složení statutárního orgánu – představenstva, i dozorčího orgánu – dozorčí rady. Představenstvo má zásadní pravomoci při řízení společnosti – svolává valnou hromadu a navrhuje její program, obchodně vede společenost, apod.[80]

Díky vlivu na složení orgánů společnosti se jejich členové stávají na většinovém akcionáři závislými, neboť dostatečnou zárukou jeho vlivu je hrozba odvolání nebo budoucího nezvolení do funkce.

Oproti tomu koncepce orgánů společnosti je taková, že mají reprezentovat zájmy všech akcionářů, celé společnosti. Menšinovým akcionářům dává zákon proto některá oprávnění:

- požádat představenstvo o svolání mimořádné valné hromady k projednání záležitostí akciovou minoritou navržených,[81]

[79] § 181 odst. 1
[80] § 191
[81] § 182 odst. 1 písm. a)

- požádat představenstvo o zařazení konkrétních záležitostí do programu jednání valné hromady,[82]
- žádat dozorčí radu o přezkum výkonu působnosti představenstva v navržených záležitostech,[83]
- požádat dozorčí radu o uplatnění práva na náhradu škodu, které má společnosti vůči členu představenstva,[84]
- požádat soud o jmenování znalce pro přezkoumání zprávy o ovládacích vztazích, podle § 66a odst. 12, jsou-li pro to závažné důvody

III.4.4 K vybraným právům akciové minority

Právo požádat představenstvo o svolání mimořádné valné hromady k projednání záležitostí akciovou minoritou navržených a o zařazení určité záležitosti na pořad jednání valné hromady je blíže rozvedeno v kapitole III.2.

Právo žádat dozorčí radu o přezkum výkonu pravomoci představenstva v určených záležitostech:

Pokud se akcionáři domnívají, že představenstvo neplní své povinnosti řádně, mohou vyzvat dozorčí radu k přezkoumání.

Dozorčí rada je povinna provést kontrolu výkonu působnosti představenstva bez zbytečného odkladu poté, kdy jí bude žádost doručena. O výsledku přezkumu je povinna akciovou minoritu informovat. [85]

Právo žádat dozorčí radu, aby uplatnila právo na náhradu škody, které má společnost vůči členovi představenstva:

Toto právo umožňuje akcionáři vynutit ochranu zájmů společnosti v těch případech, kdy člen představenstva způsobil společnosti škodu, ale dobrovolně ji neuhradil a

[82] § 182 odst. 1 písm. a)
[83] § 182 odst. 1 písm. b)
[84] § 182 odst. 1 písm. c)
[85] ŘEHÁČEK, O. Jednání členů představenstva akciové společnosti a obchodní vedení akciové společnosti. Bulletin advokacie, 2008, číslo 5, s. 22.

představenstvo toto uhrazení nevymáhá. Právo na náhradu škody může vzniknout tím, že člen (případně více členů) představenstva poruší svoji povinnost uloženou zákonem či stanovami společnosti (např. zákaz konkurence, porušení mlčenlivosti).[86]

Podle I. Štenglové[87] nejsou takové případy v praxi řídké a jejich řešení před posílením ochrany menšinových akcionářů bylo značně ztížené. Jediným řešením tehdy bylo odvolání představenstva, které se tomu bránit tak, že nesvolalo valnou hromadu, která o tom měla rozhodnout nebo nezařadilo příslušný bod na program jednání. Tehdy totiž akciová minorita nedisponovala právem vynutit si svolání valné hromady a zařadit k projednání libovolnou záležitost.

Toto právo také předpokládá (ale nevyžaduje) nečinnost dozorčí rady, neboť právě ona je prvotně určena k dozorování činnosti představenstva.

Nečinnost představenstva a dozorčí rady:

Pokud představenstvo anebo dozorčí rada nesplní bez zbytečného odkladu žádost akciové minority, vzniká akcionářům mohou práva dle § 182 uplatnit tito akcionáři sami. Zároveň však vzniká odpovědnost těchto orgánů za škodu vzniklou v důsledku porušení jejich povinností. Eventuálni i trestněprávní odpovědnost.

[86] BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. Právní rozhledy, 2007, číslo 17, s. 613.

[87] Štenglová in ŠTENGLOVÁ, I. PLÍVA, S. TOMSA, M. Obchodní zákoník: komentář. 12. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 569.

III.5 Nabídky převzetí

III.5.1 Obecně

Má-li ať už třetí osoba nebo stávající akcionář zájem nabýt účast na společnosti resp. zvýšit míru této účasti, nabízí se jí v zásadě dvě možnosti.[88] První je (postupné) koupě či směna podílu od jednotlivých akcionářů. Nevýhodou však je však sama náročnost takového postupu, rovněž obvykle dochází k růstu ceny podílů v cílové společnosti. Druhou možností je závazně se veřejně obrátit na širší okruh osob. Možnosti navrhovatele jsou v tomto směru vymezeny zákonnou úpravou, jejíž podmínky musí dodržet, a jejímž cílem je ochrana jak společníků, tak společnosti samé.

Úprava nabídek převzetí je zaměřena na ochranu akciové společnosti a jejích společníků, neboť stanovuje závazné podmínky, za kterých lze společnost ovládnout na základě získání registrovaných účastnických papírů formou veřejné nabídky. Dopadá na společnosti, které registrovaly akcie na regulovaném trhu, a je tak zároveň i ochranou investorů na kapitálovém trhu. Důvěra akcionářů je předpokladem fungování kapitálového trhu. Zákon o nabídkách převzetí se tak nepoužije na ty situace, kdy vůlí navrhovatele nabýt ve společnosti podíl umožňující ovládnutí společnosti.

Rysy této úpravy spočívají v tom, že adresáty nabídky jsou všichni držitelé předmětných účastnických cenných papírů, nabídka je jim zveřejněna kvalifikovaných způsobem a odborně se k ní vyjadřují orgány společnosti.

Nynější[89] podoba úpravy nabídek převzetí vychází z tzv. Třinácté směrnice,[90] jejímž cílem bylo harmonizovat právní řády členských států v otázkách nabídek převzetí. Česká úprava se snaží o její plnou transpozici.

Směrnice a tedy i česká úprava stojí na těchto zásadách:

1) Zásada stejného zacházení s majiteli účastnických cenných papírů stejného druhu.
2) Dostatečná informovanost adresátů nabídky - musí jim být poskytnut přiměřený čas k přijetí nabídky, během kterého se mohou kvalifikovaně rozhodnout.

---

[88] Myšlen je případ, kdy je o získání účastnických cenných papíru od jejich současných držitelů, možnosti nabytí nebo zvýšení podílu na společnosti upsáním nových akcií jsou pro tento případ ponechány stranou.
[89] Zákon č. 104/2008 Sb. o nabídkách převzetí.
[90] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/25/ES z 21. dubna 2004.

3) Povinnost neutrality - správní orgán cílové společnosti[91] je povinen jednat v zájmu společnosti jako celku.
4) Navrhovatel může nabídku učinit až poté, co dostatečně zabezpečil schopnost uhradit předpokládané závazky z nabídky.
5) Jsou zakázány deformace trhu s cennými papíry cílové společnosti, aby nedocházelo k umělému výkyvu ceny těchto cenných papírů.
6) A konečně nabídka nesmí zatěžovat cílovou společnost po delší dobu, než je přiměřená z účelu nabídku.

III.5.2 Dobrovolná nabídka převzetí

Dobrovolná nabídka vychází z vůle osoby nabídku činící. Je na vlastním uvážení této osoby, zda tato nabídka bude neomezená, nebo omezená na nabytí určité výše podílu na společnosti; jaká bude forma protiplnění a jeho výše; jaká jsou pravidla pro přijetí a odvolání nabídky.

Podmínky konkrétní nabídky převzetí jsou charakterizovány nabídkovým dokumentem, jehož povinné náležitosti jsou charakterizovány zákonem. Návrh nabídkového dokumentu navrhovatel předkládá České národní bance. Ta má pravomoc zakázat uveřejnění tohoto dokumentu (a tím znemožnit učinění nabídky převzetí), případně vyzvat navrhovatele, aby prokázal, že má dostatek zdrojů k financování této nabídky. Rovněž mu může uložit, aby zveřejnil spolu s nabídkovým dokumentem některé další informace.

Rozhodování adresátů o přijetí či nepřijetí nabídky usnadňuje stanovisko představenstva a dozorčí rady ohledně této nabídky. Stanovisko obsahuje informace o vlivu nabídky na další vývoj společnosti, upozornění na případné právní a faktické vady nabídky, zda tuto nabídku hodlají sami přijmout a hlavně upozornění na ty členy orgánu, kteří byli do funkce jmenovaní vlivem navrhovatele nabídky.

Během doby závaznosti nabídky je navrhovatel omezen v smluvním nabývání účastnických cenných papírů společnosti za jiných podmínek, než vyplývají z nabídkového dokumentu. V tom můžeme vidět ochranu adresátů nabídky, když žádný z nich tak nemůže

[91] Cílová společnost je ta, jejíž účastnické cenné papíry jsou předmětem nabídky.

být zvýhodněn nebo znevýhodněn jinou výší protiplnění nebo jiným poměrem uspokojení v případě částečné nabídky převzetí.

Navrhovatel také nemůže během doby závaznosti nabídky měnit výši protiplnění směrem dolů, ale pouze způsobem, který je pro adresáty výhodnější. Odvolání nabídky je možné pouze pokud tuto možnost připouští nabídkový dokument.

Nejenom z důvodu možné konkurenční nabídky převzetí je pro akcionáře výhodná ex lege možnost odstoupit od bez uvedení důvodu od přijaté nabídky během doby její závaznosti. V případě částečné nabídky převzetí pak mohou odstoupit do patnácti dnů od doručení oznámení poměrného uspokojení,[92] neboť v okamžiku přijetí nabídky není jasné, jakého množství účastnických cenných papírů tohoto konkrétního akcionáře se bude nabídka nakonec týkat.

Veškerá ochranná ustanovení by neměla smysl, pokud by navrhovatel nebo osoby s ním spolupracující mohl vzápětí učinit další nabídku převzetí, která by měla třeba jiné podmínky. V tom by totiž mohl být viděn rozpor se zásadou rovného zacházení s adresáty nabídky. Omezení neplatí v případě vzniku nabídkové povinnosti nebo pokud se jedná o konkurenční nabídku převzetí. S výjimkami dle § 30 zákona o nabídkách převzetí nesmí navrhovatel po dobu šesti měsíců nabývat účastnické cenné papíry za vyšší protiplnění, než obsahovala nabídka převzetí.

III.5.3 Povinná nabídka převzetí

Zásadním ochranným nástrojem ochrany menšinových akcionářů je povinnost nabídky převzetí, která následuje po ovládnutí společnosti. Menšině je tak dána možnost opustit společnost proti spravedlivému protiplnění.

Nabídková povinnost vzniká pokud osoba získala podíl představující alespoň 30 % hlasů (tzv. rozhodný podíl) a zároveň tento podíl umožňuje ovládnutí společnosti. Oproti minulé úpravě se hranice míra rozhodného podílu snížila o deset procent, a dopadá tak na více případů. Poté musí do 30 dnů učinit neomezenou nabídku převzetí zbývajícím akcionářům. Do rozhodného podílu se započítávají i podíly spolupracujících osob, což jsou

[92] § 27 zákona č. 104/2008 o nabídkách převzetí.

takové osoby, které spolupracují za účelem společného prosazení vlivu v cílové společnosti (typicky to budou členové koncernu).

Podstatou povinné nabídky převzetí je nikoli libovolně určené protiplnění, a založené na prémiové ceně. Vychází se z teze, že i tito menšinový akcionáři mají právo podílet se na prémii, která je spojená se ziskem kontrolního podílu. Výše protiplnění tudíž musí odpovídat alespoň nejvyšší ceně, za kterou povinná osoba nebo osoby s ní spolupracující nabyly v době dvanácti měsíců před vznikem nabídkové povinnosti účastnické cenné papíry cílové společnosti.[93] Na rozdíl od dobrovolné nabídky musí být protiplnění určeno alespoň alternativně vždy i v penězích.

V rámci povinných nabídek převzetí má orgán dozoru kapitálového trhu, Česká národní banka (dále jako ČNB) více pravomocí. Za prvé je možno zveřejnit nabídkový dokument až s jejím souhlasem, při tom ČNB přezkoumá výši a protiplnění a její řádné odůvodnění. Během doby závaznosti nabídky může ČNB změnit výši protiplnění, aby byla přiměřená, pokud vyšlo najevo, že cena původně určená byla v důsledku určitých událostí nepřiměřená.

III.5.4 Dodatečná nabídka převzetí

Dodatečná nabídková povinnost vzniká, jestliže navrhovatel v důsledku neomezené nabídky nabyl alespoň 90 % podíl na hlasovacích právech společnosti. Povinná osoba pak musí do třiceti dnů učinit nabídku zbývajícím akcionářům, výše protiplnění musí být alespoň taková, jak v nabídce převzetí, na jejímž základě nabyl tento podíl.

III.5.5 Soudní ochrana akcionářů

Rozlišuje se vznik odpovědnosti z titulu neučinění nabídky převzetí,[94] žaloby z titulu nesprávných informací v nabídce převzetí[95] a žaloba na dorovnání nízkého protiplnění. [96]

---

[93] § 43 odst. 4 zákona č. 104/2008 o nabídkách převzetí.
[94] § 50 zákona č. 104/2008 o nabídkách převzetí.
[95] § 51 zákona č. 104/2008 o nabídkách převzetí.

V případě **nesplnění nabídkové povinnosti** je aktivně legitimována pouze osoba, která byla vlastníkem cenného papíru k poslednímu dni lhůty pro učinění nabídky převzetí. Právo na náhradu škody tedy nepřechází spolu s cenným papírem na jeho dalšího nabyvatele. Lhůta k uplatnění práva na náhradu škody (na rozdíl od předchozí) je ve všech případech konstruována též jako subjektivní, šesti měsíční. Soudní rozhodnutí je pak co do výše přiznaného práva závazné i vůči ostatním osobám domáhajícím se náhrady škody.

Důsledkem **odpovědnosti za nepravdivou nebo neúplnou informaci** v nabídkovém dokumentu je povinnost náhrady škody z toho vzniklé. Důkazní břemeno se přesouvá na navrhovatele.

Jelikož nesprávné stanovení výše protiplnění při nabídce převzetí nezpůsobuje neplatnost uzavřených smluv, mají osoby právo domáhat se u soudu **žalobou na doplacení rozdílu** mezi přijatým protiplněním a jeho správnou výší. Při tom soud není vázán rozhodnutím ČNB o přiměřenosti výše protiplnění.

---

[96] § 52 zákona č. 104/2008 o nabídkách převzetí.

III.6 Právo výkupu účastnických cenných papírů („squeeze-out“)

III.6.1 Obecně

Pojem squeeze-out, který se dá přeložit jako "vytlačit", "vymáčknout",[97] je v českém právním řádu poměrně nový institut,[98] jehož podstatou je umožnit akcionáři s velmi vysokým podílem na společnosti rozhodnout o přechodu vlastnického práva k účastnickým cenným papírům ostatních akcionářů na svoji osobu. O důvodech, které vedly k začlenění tohoto v cizích právních řádech běžného institutu do českého právního prostředí, jsem se zmínil v předchozí kapitole. Tato kapitola vymezí squeeze-out, podmínky jeho uplatnění a zejména se zaměří způsoby, jakými institut chrání menšinové akcionáře.

III.6.2 Současná tuzemská úprava squeeze-out

Jestliže nabídka převzetí je institut zejména práva kapitálových společností, pak právo výkupu účastnických cenných papíru (dále jako squeeze-out) je především institutem práva společností, když vytlačit menšinové akcionáře za stanovených podmínek lze jak z kótované, tak i nekótované společnosti.[99] Výklad se nejprve soustředí na úpravu squeeze-out v nekótovaných společnostech, pro kótované společnosti však platí určité zvláštnosti, které budou zmíněny následně.

Právo na vytlačení menšinových společníků svědčí osobě, která vlastní účastnické cenné papíry o celkové jmenovité hodnotě alespoň 90% základního kapitálu společnosti, spojené s hlasovacím právem, a zároveň tyto účastnické cenné papíry představují ve společnosti alespoň 90% podíl hlasovacích práv. Takový akcionář se pak označuje jako hlavní. Pro účely výpočtu podílu se účastnické cenné papíry v majetku společnosti rozdělují mezi všechny akcionáře poměrně dle jejich účasti na základním kapitálu.[100]

Hlavní akcionář je pak po dobu držení výše vymezeného podílu na kapitálu a hlasovacích právech oprávněn požádat o svolání valné hromady, která rozhodne o přechodu

---

[97] Překlad slovníkem dostupným z http://slovnik.seznam.cz.

[98] Do obchodního zákoníku včleněn zákonem č. 216/2005 Sb. jako "Právo výkupu účastnických cenných papírů".

[99] ČERNÁ, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha: ASPI, 2006, str. 213.

[100] V důsledku tak stačí menší vlastní podíl hlavního akcionáře ke vzniku práva, nicméně při hlasování na valné hromadě by takový podíl již nestačil k přijetí usnesení pouze vlastními hlasy.

všech ostatních účastnických cenných papírů na jeho osobu (§ 183i odst. 1). Usnesení, kterým valná hromada rozhodne, je potřeba přijmout alespoň devíti desetinami všech hlasů, přičemž pro tento účel mají prioritní akcie vždy hlasovací právo. Jelikož se zákon výslovně nezmiňuje o dalších možnostech dočasného neuplatnění omezení výkonu hlasovacích práv, lze soudit, že hlasovací práva omezená dle § 186c odst. 2 nebude lze ani v tomto případě vykonat.

Představenstvo na základě výše uvedené žádosti do patnácti dnů svolá valnou hromadu způsobem určeným stanovami. Vzhledem k právu společníka být informován jsou součástí pozvánky či oznámení navíc i:

- informace o navrhované výši protiplnění a způsob jejího určení (a závěry znaleckého posudku, je-li vyžadován),
- vyjádření představenstva, zda považuje výši navrženého protiplnění za dostatečné,
- upozornění na povinnost sdělit společnosti skutečnost, že jejich účastnické cenné papíry jsou zastaveny a osobu zástavního věřitele.

Tyto informace a dále určení hlavního akcionáře,[101] zdůvodnění výše protiplnění a znalecký posudek je společnost povinna zpřístupnit akcionářům ve svém sídle.

III.6.3 Protiplnění

Přechod práv k účastnickým cenným papírům nezávisle na vůli jejich majitelů je vážným zásahem do jejich vlastnických práv, dojít k tomu může pouze oproti odškodnění, které obchodní zákoník nazývá "protiplněním". Právě výše poskytovaného protiplnění bude pro dotčené akcionáře otázkou nejzásadnější, tedy zejména způsob určení jeho výše a možnosti přezkumu.

Výši protiplnění určí valná hromada, nicméně vzhledem k výjimečnosti situace, kdy by hlavnímu akcionáři nestačily k přijetí usnesení vlastní hlasy[102] a musel tak vyjednávat podporu s dalšími akcionáři, dá se říci, že výši protiplnění bude pravidelně určovat hlavní akcionář.

---

[101] Určení ve smyslu nikoli vyjevení, kdo je oním hlavním akcionářem, protože to je patrné již v pozvánce či oznámení uvedeném návrhu usnesení, ale ve smyslu informace o tom, jakým způsobem hlavní akcionář prokázal splnění podmínky kvalifikovaného podílu dle § 183i odst. 1., tedy osvědčení skutečnosti, že hlavní akcionář je skutečně hlavním akcionářem.

[102] K tomu předchozí poznámka.

Forma protiplnění je peněžní a možnosti hlavního akcionáře v určení jeho výše jsou omezeny výsledky znaleckého posudku, když cena v něm uvedená je dolní hranicí, pod kterou nemůže návrh usnesení jít. Dostatek prostoru má naopak v odchýlení se oproti znaleckému posudku směrem nahoru.

Pozici vytlačovaných akcionářů zlepšuje fakt, že protiplnění jim je vyplaceno skrze prostředníka, kterému musí hlavní akcionář předat potřebné peněžní prostředky ještě před konáním valné hromady. Tím je zajištěno, že schválené protiplnění skutečně dostanou. Prostředníkem může být banka nebo obchodník s cennými papíry. Dá se zde tak předpokládat, že výplata plnění bude probíhat na více místech (pobočkách prostředníka) v České republice, a tak budou dotčení společníci zatíženi menšími náklady na realizaci transakce.

Právo k dotčeným účastnickým cenným papírům přechází na hlavního akcionáře měsíc po zápisu usnesení do obchodního rejstříku, menšinoví akcionáři pak mají třicet dnů na to, aby je předložili k výplatě.[103] Vzniklou prodlevu mezi pozbytím vlastnického práva a výplatou odškodnění je nutné kompenzovat, což zákonodárce oproti předchozímu stavu napravil až novelou zákonem č. 104/2008 Sb., kterou výslovně přiznal menšinovým akcionářům právo na běžný úrok[104] za dobu této prodlevy.

III.6.4 Přezkoumání výše protiplnění soudem

Jelikož menšinoví akcionáři nemají reálnou možnost přímo výši protiplnění ovlivnit, je jim dán ochranný nástroj v podobě práva obrátit se na soud s žádostí o přezkoumání výše protiplnění.[105] Toto právo mohou uplatnit v prekluzivní době, která počíná od okamžiku obdržení pozvánky či zveřejnění oznámení o konání valné hromady a končí jeden měsíc po zveřejnění zápisu usnesení valné hromady do obchodního rejstříku.

Účelem určovacího řízení pak není domoci se prohlášení, že protiplnění je nepřiměřené, ale právě určení jeho přiměřené výše.[106] Přizná-li soud jinou výši protiplnění,

---

[103] Týká se pouze účastnických cenných papírů v listinné podobě; vlastníkům zaknihovaných účastnických cenných papírů vzniká právo na zaplacení protiplnění zápisem vlastnického práva na majetkovém účtu v příslušné evidenci cenných papírů.

[104] Běžný úrok dle § 502.

[105] § 183k.

[106] Štenglová in ŠTENGLOVÁ, I. PLÍVA, S. TOMSA, M. Obchodní zákoník: komentář. 12. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 1375 s., str. 593

je toto soudní rozhodnutí co do základu práva (zde tedy výše protiplnění) závazné i vůči ostatním vlastníkům účastnických cenných papírů, tedy i těm, kteří nepodali návrh podle § 183k. Avšak takové rozhodnutí pro ně není exekučním titulem; neuhradí-li těmto ostatním společníkům hlavní akcionář soudem určené protiplnění dobrovolně, musejí se toho domáhat v samostatném řízení.

Jakmile soud rozhodl o nepřiměřenosti protiplnění, začíná běžet všem akcionářům promlčecí lhůta.[107] Z toho lze patrně vyvodit, že výše zmíněná prekluzivní lhůta se týká pouze práva uplatnit návrh na přezkum protiplnění, nikoli však práva domoci se soudním rozhodnutím korigované výše protiplnění.[108]

III.6.5 Přezkoumání výše protiplnění v německém právním řádu

Zásadní rozdíl mezi koncepcí ochrany při vytěsňování menšinových akcionářů mezi českou a německou právní úpravou lze demonstrovat na tzv. řízení Spruchverfahren.

P. Zima shrnuje rysy tohoto řízení následovně:

- řízení se zahajuje na návrh na návrh minoritního akcionáře, avšak dále probíhá v režii soudu (povinnost tvrzení navrhovatele se omezuje na okolnosti zjistitelné ze zprávy představenstva, navrhovatel nemusí vyčíslit konkrétní výši spravedlivé ceny),
- v řízení jsou zastoupeni i akcionáři, kteří nepodali návrh na přezkoumání, a to v osobě tzv. společného zástupce ustanoveného soudem,
- náklady na řízení nese zásadně společnost,
- rozhodnutí soudu je zvěřejněno a působí erga omnes,
- teprve po zveřejnění rozhodnutí běží lhůta pro ostatní akcionáře pro uplatnění jejich nároku na plnění. [109]

Zásadní je pak ta okolnost, že řízení Spruchverfahren předchází rozhodnutí soudu o povolení squeeze-out. Ochrana akcionářů je tak zajištěna dopředu a bez jejich výrazného zatížení soudním procesem.

---

[107] Zákon ji více nespecifikuje, zřejmě tedy půjde o obecnou promlčecí lhůtu dle § 397.

[108] Shodně Štenglová in ŠTENGLOVÁ, I. PLÍVA, S. TOMSA, M. Obchodní zákoník: komentář. 12. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 1375 s., str. 594

[109] ZIMA, P. Squeeze-out a Spruchverfahren. Právní rozhledy, 2005, číslo 1, s. 27.

III.6.6 Neplatnost usnesení valné hromady

Druhou možností je obecné právo společníků napadnout usnesení valné hromady pro rozpor s právními předpisy,[110] zde však s omezením, že takový návrh však nelze zakládat na nepřiměřenosti výše protiplnění.[111] Podaný návrh ani započaté řízení v této věci však nemá vliv na řízení o zápisu usnesení do obchodního rejstříku, kladné rozhodnutí rejstříkového soudu má konstitutivní účinky pro přechod práv z účastnických cenných papírů. Navíc rejstříkový soud provádí pouze formální přezkoumání povinně předkládaných dokumentů,[112] přičemž v případě, že do pěti pracovních dnů nerozhodne,[113] nastoupí fikce rozhodnutí následujícího dne.[114]

Vzhledem k rychlosti rejstříkového řízení oproti řízení o prohlášení usnesení valné hromady za neplatné se dá odůvodněně předpokládat, že k přechodu práv dojde dříve, než dojde k rozhodnutí o (ne)platnosti usnesení. Po přechodu práv bude již návrat do předchozího stavu těžko představitelný a soud nejspíše odmítne prohlásit usnesení valné hromady za neplatné. Menšinovým akcionářům tedy zbude pouze možnost dožadovat se náhrady škody a přiměřeného zadostiučinění, jak bylo nastíněno v kapitole XXX. Lze uzavřít, že tak vážný zásah, jakým je odejmutí vlastnictví k účastnickým cenným papírům na základě protiprávního postupu, nelze nástroji, které mají dotčení akcionáři k dispozici, účinně zhojit, a v tomto směru že je tedy ochrana společníků nedostatečná.

III.6.7 Povinnost odkoupení účastnických cenných papírů („Sell-out“)

Squeeze-out je velmi silný nástroj ochrany zájmů většinového (hlavního) společníka, kterým mu je umožněno na základě vlastního uvážení jednostranně zasáhnout do majetkových práv těch osob, které jsou společníky téže společnosti. Spravedlivému uspořádání vztahů by odpovídala obdobná možnost menšinových společníků, a sice uložit hlavnímu akcionáři povinnost odkoupení účastnických cenných papírů tohoto menšinového společníka za přiměřenou cenu.

---

[110] Nejen společníků, ale i dalších v § 131 odst. 1 taxativně vymezených osob.
[111] § 183k odst. 4, 5.
[112] Soud pouze posuzuje, zda zapisované údaje vyplývají z předložených listin, zde tedy notářského zápisu.
[113] Pět pracovních dnů představuje lhůtu, během které má rejstříkový soud povinnost provést zápis.
[114] § 200db odst. 1, 3 občanského soudního řádu.

Evropská směrnice o nabídkách převzetí[115] požaduje zakotvení takového práva jako protiváhy nuceného ukončení účasti menšinových společníků ve svém článku 16 - odkoupení na žádost menšinového akcionáře, avšak stejně jako celá směrnice se i tento nástroj omezuje pouze na registrované společnosti. Povinnost transpozice[116] této směrnice.

Česká právní úprava obsahovala do novelizace obchodního zákoníku zákonem o nabídkách převzetí podobný institut, nikoli však totožný. Jednalo se o možnost menšinového akcionáře požádat regulační orgán,[117] aby akcionáři s alespoň 95% podílem na společnosti uložil povinnost učinit menšinovým akcionářům nabídku na odkoupení jejich účastnických cenných papírů. Rozhodnutí bylo podmíněno existencí závažných skutečností, kterými byla zejména nemožnost prodat dotčené účastnické papíry na veřejném trhu za běžných podmínek.[118] Hlavní rozdíl tedy spočívá v tom, že stanovení povinnosti odkupu nespadá do autonomie vůle menšinového akcionáře, ale je vázáno na rozhodnutí správního orgánu.

Za do jisté míry náhradu chybějícího institutu by se dala považovat povinnost hlavního akcionáře učinit dodatečnou nabídku převzetí při nabytí kvalifikované míry podílu na společnosti umožňující uplatnit squeeze-out. Na rozdíl od zmíněné nabídky odkoupení však dodatečná nabídka převzetí staví příjemce do ještě více pasivní role, když mu dává pouze možnost ji akceptovat nebo ne.[119]

Lze tak uzavřít, že zatímco hlavní akcionář má po dobu kvalifikované míry účasti na společnosti k dispozici nástroje k vytěsnění menšinových akcionářů, tito akcionáři nemají obdobnou možnost vynutit na hlavním akcionáři odkup jejich účastnických cenných papírů.

---

[115] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/25/ES ze dne 21. dubna 2004 o nabídkách převzetí.

[116] Transpozice je formální přenesení obsahu do právního řádu členského státu formou obecně závazného předpisu.

[117] Kterým byla nejprve Komise pro cenné papíry, její agendu převzala od 1.4.2006 Česká národní banka.

[118] K tomu více rozhodnutí Komise pro cenné papíry KCP/6/2003 ze dne 16.12.2003.

[119] Byť jsou spolu s tím spojeny další ochranářské nástroje, popisované v příslušné kapitole o nabídkách převzetí.

III.7 Ochrana práv společníků koncernových společností

Podnikatelská seskupení (též jako koncerny, holdingy či company groups) jsou projevem ekonomické koncentrace v oblasti práva.[120] Spojují výhody velkých podniků (např. ekonomickou sílu, kapacitní možnosti, významnější postavení na trhu) s výhodami podniků menších jednotek seskupení (např. pružnost). Tato seskupení nabývají v globalizovaném světě na stále větším významu, jsou výraznými hybateli ekonomiky.

Podstatou seskupení je právní samostatnost jeho jednotlivých jednotek a jejich majetková autonomie, avšak tyto jednotky jsou vzájemně propojené vztahy ovládání. Členy podnikatelských seskupení (dále jako koncern), bývají pravidelně kapitálové obchodní společnosti, neboť jejich právní konstrukce umožňuje snadnou změnu jak v osobách společníků, tak i ve výkonu hlasovacích práv,[121] což je důležitý předpoklad vzniku koncernu.

„Ve své vrcholné podobě tvoří podnikatelské seskupení ekonomický celek, který operuje na trhu podle jednotné strategie určované subjektem stojícím na vrcholu seskupení. “[122] Vzhledem ke vlivu, který má v těchto seskupeních ovládající osoba, mohou být významně dotčena jak práva společníků jednotlivých společností, tak právem chráněné zájmy věřitelů účastníků seskupení. Ze zaměření práce vyplývá, že se bude soustředit právě na ochranu akcionářů.

Pokud je koncernová společnost ovládána plně, problém menšinových akcionářů a jejich ochrany nevzniká. Tehdy, kdy jsou takoví společníci přítomni, dochází k napětí mezi těmito společníky a ovládající osobou, jelikož společníci dosud nezávislé společnosti nemusejí sdílet představy a zájmy ovládající osoby. *„Koncernová společnost se stává nástrojem koncernové politiky a její hospodářské výsledky a šance na další rozvoj , resp. přežití, se v koncernu mění a mohou být dokonce ve prospěch koncernu obětovány. “* [123]

---

[120] ČERNÁ, S. Faktický koncern, ovládací smlouva a smlouva o převodu zisku. 2. doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 15.

[121] Dohody o výkonu hlasovacích práv, výkon hlasovacího práva jinou osobou na základě smlouvy apod.

[122] tamtéž.

[123] DOLEŽIL, T. Koncerny v komunitárním právu: analýza a náměty pro rekodifikaci. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2008, str. 35.

III.7.1 Ovládání

Podstatou vytvoření koncernu jsou vztahy mezi jeho jednotkami mající povahu ovládaní. Ovládání je obchodním zákoníkem definováno jako vztah, kdy jedna osoba (ovládající) fakticky anebo právně vykonává přímo anebo nepřímo rozhodující vliv na řízení nebo provozování jiné (ovládané) osoby.[124] Vymezení ovládání již nestojí na kritériu držení většinového podílu, ale na povaze (kvalitě) vztahů mezi ovládající a ovládanou osobou, a postihuje tak širší spektrum vztahů.

Rozhodující vliv zákon neupřesňuje, teorie jej vymezuje jako *„…takové působení, kdy rozhodnutí týkající se řízení či provozu podniku nejsou formulovány statutárním orgánem nebo jeho členy, ale jiným subjektem.“*[125] Rozhodující vliv tak umožňuje ovládanou osobu (dlouhodobě) podrobovat vůli a zájmům ovládající osoby.

Ovládání může být tedy založeno na majetkové účasti (ať už přímé nebo zprostředkované skrze dceřinou společnost), na dohodě společníků o výkonu hlasovacích práv, může vyplývat z uzavření ovládací smlouvy anebo z jiného faktického vztahu se členem statutárního orgánu nebo většinovým společníkem, který však musí obmyšlené osobě umožňovat dlouhodobě účinně prosazovat vlastní vůli na chod společnosti.

K usnadnění prokázání ovládání pak obchodní zákoník pracuje s vyvratitelnými jakož i nevyvratitelnými domněnkami ovládání. Nevyvratitelně bude ovládající osobou většinový společník, osoba disponující většinou hlasů na základě dohody nebo mající možnost jmenovat či odvolat většinu členů statuárního nebo dozorčího orgánu právnické osoby, jejíž je členem.[126] Vyvratitelně ovládací osobou bude ten, kdo disponuje alespoň 40 % podílem na společnosti, pokud jiná osoba nemá stejný nebo vyšší podíl.

Obchodní zákoník vymezuje koncern následovně *“Jestliže jsou jedna nebo více osob podrobeny jednotnému řízení ("řízená osoba") jinou osobou ("řídící osoba"), tvoří tyto osoby s řídící osobou koncern...“*,[127] vyvratitelně se koncern předpokládá mezi ovládající osobou osobami jí ovládanými. Nevyvratitelně pak v případě ovládací smlouvy.

Nástroje ochrany menšinových společníků odpovídají způsobu, jakým je jejich společnost do koncernu včleněna, tedy zda jde o založení koncernu ovládací smlouvou,

---

[124] § 66a odst. 2.

[125] ČERNÁ, S. Faktický koncern, ovládací smlouva a smlouva o převodu zisku. 2. doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2004. str. 17.

[126] Přesněji pak § 66a odst. 3.

[127] § 66a odst. 7.

nebo o ostatní způsoby vzniku koncernu, tzv. faktický koncern, jelikož tomu odpovídají možnosti řídící osoby vykonávat vliv v koncernových společnostech.

III.7.2 Ovládání bez uzavřené ovládací smlouvy (tzv. faktický koncern)

Pokud není uzavřena ovládací smlouva, nemá ovládající osoba právo udílet závazné pokyny statutárnímu orgánu. V řízení společnosti nedisponuje jinými prostředky než mají všichni ostatní akcionáři, avšak z povahy ovládání je jasné, že to bude právě ovládající osoba, kdo na valné hromadě dokáže vahou svých hlasů prosadit minimálně všechny neprofilované rozhodnutí. Jelikož je ovládající osoba zaměřena na koncern jako celek, je možné, že bude chtít prosadit takové rozhodnutí, jehož nevýhody pro jeden z prvků budou převáženy výhodami pro celek. Legitimní to však bude jen v tom případě, že v důsledku takového rozhodnutí vzniklá újma bude ostatním společníkům uhrazena. Uhrazení újmy je prvním pilířem ochrany ve faktickém koncernu, logicky mu však ještě musí předcházet informační povinnost o ovládacích vztazích, aby vůbec takové vztahy byly jednoznačně zřejmé a známé. Obeznámení s těmito vztahy má zajišťovat zpráva o ovládacích vztazích.

III.7.2.1 Újma

Ovládající osoba smí využít svůj vliv k prosazení opatření nebo smlouvy přinášející ovládané společnosti možnost majetkové újmy jen tehdy, jestliže vzniklou újmu následně uhradí. Zákonodárce tak vlastně legalizuje vliv, který ovládající osoba má, za podmínky odčinění negativních následků jeho využití. Nedá se zde totiž hovořit o škodě, protože odpovědnost za ni je v soukromém právu spojena s porušením právní povinnosti, a újma zde naopak vzniká realizací práva.

Újmou není každé zmenšení nebo nezvětšení majetku ovládané osoby vzniklé v důsledku vlivu ovládající osoby. *„Měřítkem rozsahu povinně uhrazované újmy bude výše protiplnění, které by za stejných nebo obdobných podmínek akceptovala za poskytnuté plnění nezávislá osoba jednající s péčí řádného hospodáře. U opatření tak poměr výhod a nevýhod, které by u konkrétního opatření za stejných nebo srovnatelných podmínek zřejmě*

dosáhla nezávislá, řádně a hospodárně jednající osoba. "[128] Otázkou je, zda bude ovládající osoba muset hradit újmu, která vznikla v důsledku nepředvídatelných skutečností. Kloním se spíše k názoru, že ani řádný hospodář nemůže taková rizika předvídat, a tudíž vzniklou újmu ponese ovládaná osoba.

Výše újmy je tedy objektivně zjistitelná (byť s jistými potížemi), od jejího správného určení se nelze ani dohodou stran odchýlit. Naopak ve způsobu její úhrady mají strany široký prostor, avšak dohodnout se musí do konce účetního období, ve kterém újma vznikla. Jestliže totiž není újma uhrazena ani není závazně dohodnut způsob její úhrady v přiměřené lhůtě, je ovládající osoba povinna nahradit ovládané osobě škodu, která ji tím vznikla. Pro ovládající osobu zaniká povinnost úhrady újmy, namísto toho hradí vzniklou škodu. A to jak skutečně vzniklou škodu, tak ušlý zisk. Může se tedy stát, že náhrada škody bude nepoměrně vyšší než původní újma, stejně jako může být naopak i nižší, když se ukáže, že v důsledku příznivého vývoje byla nakonec újma nižší než původně předpokládaná.

III.7.2.2 Zpráva o ovládacích vztazích

Povinnost písemně vypracovat zprávu o ovládacích vztazích (dále i jako zpráva) dopadá na statutární orgán ovládané společnosti, a to tehdy, je-li tomuto orgánu jednajícímu s péčí řádného hospodáře taková osoba známa. Povinnost musí splnit ve lhůtě tří měsíců od skončení účetního období. Zpráva z pohledu ovládané osoby mapuje způsob, jakým ovládající osoba uplatňuje svůj vliv na ni a na ostatní ovládané osoby (tzv. propojené osoby). Rámcově je obsah zprávy vymezen v § 66a odst. 9. Informace potřebné pro vypracování zprávy si zjišťuje orgán, který ji vypracovává. Kde ovládající osoba vykonává intenzivně svůj vliv, nebude pro statutární orgán problém takové ovládání zjistit. Informace o propojených osobách pak nejčastěji získá z veřejně dostupných zdrojů, jako je např. konsolidovaná účetní závěrka,[129] výroční zpráva a z dalších skutečností zapisovaných do obchodního rejstříku.

Ve zprávě budou uvedena jednotlivá zjištěná plnění a protiplnění ze závazkových vztahů s ovládanou osobou. V případě učiněných opatření pak hodnocení jejich výhod a

[128] ČERNÁ, S. Faktický koncern, ovládací smlouva a smlouva o převodu zisku. 2. doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 56.
[129] Podle §22 zákona č. 563/1991 o účetnictví, ve znění pozdějších přepisů.

nevýhod pro ovládanou osobu. Nakonec součástí zprávy je závěr představenstva o tom, zda z těchto smluv a opatření vznikla společnosti újma a zda byla uhrazena. V případě, že ovládaná osoba je společností, která povinně zpracovává výroční zprávu, je zpráva o ovládacích vztazích její součástí. V případě opačném se zakládá do obchodního rejstříku. Společníci jsou se zprávou seznámeni stejným způsobem jako s účetní uzávěrkou. [130]

Důvěryhodnost údajů ve zprávě obsažených se zvyšuje jejím přezkumem. Nejprve je to kontrolní orgán ovládané společnosti, v případě akciové společnosti tedy dozorčí rada, která má povinnost přezkoumat jak správnost uvedených údajů, tak jejich rozsah, tedy úplnost zprávy, a to v takovém rozsahu, jaký odpovídá standardu péče řádného hospodáře. Jakékoli výhrady ke zprávě nebo stanovisku představenstva pak uvede ve svém stanovisku.

Dalším, kdo přezkoumává zprávu, je auditor, čili osoba nezávislá a nestranná, profesionálně uzpůsobená na přezkumné činnosti. Na rozdíl od dozorčí rady auditor přezkoumává pouze správnost údajů ve zprávě obsažených. Jeho úkolem není posuzovat úplnost zprávy. O výsledku přezkumu auditor zpraví společnost. Zákon neurčuje podrobné náležitosti takové zprávy ani zda je zakládána do obchodního rejstříku ani jakým způsobem jsou s ní seznámeni akcionáři. Patrně to bude dozorčí rada, kdo na valné hromadě tyto společníky obeznámí s obsahem zprávy auditora.

V případě, že stanovisko auditora nebo dozorčí rady obsahuje výhrady ke zprávě, nebo že ze zprávy vyplývá, že újma nebyla uhrazena ani nebyl dohodnut způsob úhrady, má každý společník právo požádat soud o jmenování znalce, který zprávu přezkoumá. Akciová minorita dle § 181 odst. 1 má toto právo i tehdy, kdy sice nejsou splněny výše uvedené podmínky, ale pro jmenování znalce existují závažné důvody.[131] Znalec přezkoumá celou zprávu, nikoli pouze v rozsahu daném předmětnou výhradou.

Své místo zpráva najde zřejmě spíše ve společnostech s jednoduchými a přehlednými vztahy, kde se dají od se rozeznat jednotlivé zásahy a následně i zhodnotit. Při existenci složitých vztahů bude zpráva ztrácet na vypovídací hodnotě. Vzhledem k veřejné dostupnosti celé zprávy se pak začasto může dostat do střetu zájmu na utajení citlivých údajů.

---

[130] DOLEŽIL, T. K určení rozsahu údajů ve zprávě o ovládacích vztazích. Bulletin advokacie, 2003, číslo 4, str. 67

[131] 182 odst. 3.

III.7.3 Koncern založený ovládací smlouvou

Ovládací smlouva je základním právním nástrojem vytvoření koncernu, jedna smluvní strana se zavazuje podrobit se jednotnému řízení druhou smluvní stranou. Řízení zůstává formálně i právně nadále v rukou statutárního orgánu, ten je však povinen uposlechnout závazných pokynů, a to i pro společnost nevýhodných. I nadále však musí při plnění pokynů a výkonu působnosti postupovat s péčí řádného hospodáře. Navíc stejně musí postupovat i řídící osoba.

V případě porušení této povinnosti mají společníci právo na náhradu škody. Vymáhat ho mohou i osobně, tedy nejsou závislí na konání například dozorčího rady společnosti, kde můžou existovat prvky závislosti na řídící osobě.

Součástí ochrany je i přenos důkazního břemena, vznikne-li pochybnost, zda bylo jednáno s péčí řádného hospodáře.[132] Pozice (menšinového) je tak usnadněna.

Vedle povinnosti standardu péče řádného hospodáře je k uzavření některých smluv potřeba souhlasu dozorčí rady. Jde-li o registrovanou společnost, pak i valné hromady. Nicméně konflikt mezi dozorčí radou, valnou hromadou a řídící osobou bude spíše řídký.

III.7.3.1 Právo na úplatný převod účastnických cenných papírů

Součástí ovládací smlouvy musí být závazek řídící osoby na žádost mimo stojících společníků[133] odkoupit jejich účastnické cenné papíry. Cena musí být přiměřená hodnotě jejich podílů. Jedná se o tzv. odškodnění. Lhůta pro uplatnění práva může omezena, ale nesmí být kratší než tři měsíce.

Jestliže řídící osoba tuto žádost nepřijala, mají mimo stojící společníci právo jednak domáhat se uzavření smlouvy soudem, jednak požadovat náhradu škody z toho vzniklé. Tato práva jsou omezena prekluzivní šestiměsíční lhůtou, která počíná běžet od okamžiku, kdy se řídící osoba dostala do prodlení s povinností. Po novele zákonem o nabídkách převzetí[134] je ke splnění této povinnosti řídící osobu prodloužena z původních 15 dní na nynějších 30 dní.

---

[132] Štenglová in ŠTENGLOVÁ, I. PLÍVA, S. TOMSA, M. Obchodní zákoník: komentář. 12. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 641.

[133] Mimo stojící společníci jsou ti, kteří neuzavřeli ovládací smlouvu, resp. kteří pro uzavření smlouvy nehlasovali.

[134] Zákon č. 104/2008 Sb. o nabídkách převzetí.

ZÁVĚR

Předkládaná práce se nesnaží podat ucelený výklad problematiky ochrany společníků obchodních společností, zaměřuje se na ty oblasti společnostního práva, kde formálně rovný subjekt se v právním vztahu nalézá v pozici slabšího. Je vlastností osobních společností, že jakákoli změna obsahu práv a povinností společníků nemůže proběhnout proti vůli kteréhokoli společníka. Vůle jednoho každého společníka je tedy v tomto směru plně zohledněna. Sami jednotliví společníci jsou vybaveni právem podat jménem společnosti žalobu na společníka, který způsobil škodu nebo nesplatil svůj vklad.

Rovněž změny v právním postavení společníků společnosti s ručením omezeným podléhají souhlasu všech společníků, ačkoli rozhodování o běžných věcech společnosti je většinové. Lze říci, že v tomto směru tedy není potřeba tyto společníky speciálně chránit.

V případě akciové společnosti je situace odlišná. Společnost je ovládána většinových principem, což pro společníky znamená, že jejich právní postavení se může změnit i bez zohlednění jejich vůle. Taková situace se dostává do rozporu s představami společníka, které měl, když do společnosti vstoupil. Z většinového principu vyplývá i nutnost upravit některé vztahy mezi společníky závazně, nastavit jejich minimální standardy.

První oblast, které se práce věnuje, je spojena se správou a řízením společnosti akcionáři. Svoji účastí a hlasováním zde realizují svoje základní právo vahou svého podílu ovlivňovat život společnosti. K tomu je třeba, aby o konání valné hromady byli řádně a s předstihem poučeni. Nově praxe uznala, že oznámení lze uveřejnit i v elektronickém médiu, což můžeme považovat za jakousi první vlaštovku zapojení elektronických prostředků v této oblasti. I nadále se ale musí akcionář účastnit valné hromady skrze buď svoji osobu nebo v zastoupení. Zavedení možnosti účastnit se valné hromady prostředkem dálkového přístupu by především drobným akcionářům usnadnilo a zlevnilo aktivní výkon jejich práv. Na druhé straně takové prostředky zatím ještě nejsou natolik vyspělé, aby zajistili vysokou míru bezpečnosti, a pro společnost jsou nákladné. Společníci s akciemi na jméno, tedy společnosti známí, by měli mít možnost hlasovat poštou, neb takový způsob je nejlevnější a nejjednodušší.

Usnesení valné hromady se ve svém důsledku pravidelně dotýká velkého množství právních vztahů. Závažným způsobem může tyto vztahy ovlivnit, pokud bylo přijato v rozporu s právem nebo regulemi společnosti. Avšak zároveň i závažnější důsledky mohou nastat, pokud bude po čase pro tento rozpor zrušeno. Proto možnost usnesení zrušit je omezena jen na několik málo případů. Společník se však jako kompenzace může dovolat náhrady škody a přiměřeného zadostiučinění.

Součástí principu rozhodování většiny musí vždy být ochrana menšiny. Zákon konstruuje speciální oprávnění, která náležejí kvalifikovaně vymezené menšině jako protiváhu faktické možnosti chovat se do jisté míry nezávisle na menšině.

Většinu ve společnosti nemusí představovat nadpoloviční podíl, když existuje širší skupina společníků, kteří se neúčastní zasedání valné hromady. Hovoříme pak o efektivní většině, která je schopná ovládat společnost.

Nabytí takového podílu, který umožňuje ovládnutí společnosti, znamená pro ostatní společníky ztrátu možnosti ovlivňovat dění ve společnosti. Proto je v kótovaných společnostech zaveden zvláštní ochranný mechanismus při získání takového podílu formou nabídky převzetí. Dobrovolná nabídka převzetí má širší rámec v nediskriminaci adresátů, povinná nabídka je pak ochranou menšinových společníků v ovládnuté společnosti. Musí jim být zajištěna spravedlivá, prémiová cena.

Právo výkupu účastnických cenných papírů dává možnost společníkovi s velmi vysokým (90-ti %) podílem právo rozhodnout o převzetí podílů ostatních společníků a stát se tak společníkem jediným. Jedná se o vážný zásah do vlastnických vztahů. Menšinovým společníkům je za to poskytováno protiplnění, jehož výši mohou ovlivnit pouze nepřímo, podáním návrhu na přezkoumání soudem. Plnění je sice určováno dle posudku znalce, avšak o nestrannosti takového znalce by se dalo s úspěchem pochybovat, neboť ho vybírá a odměňuje hlavní akcionář, který má nepochybně na výsledku posudku vlastní zájem. V české právní úpravě bohužel chybí obdoba německého či rakouského Spruchverfahren, řízení, které zajišťuje vysokou míru ochrany menšinového akcionáře tím, že určí spravedlivou výši protiplnění, aniž by tím byli zatíženi tito akcionáři.

Při zapojení společnosti do podnikatelského seskupení prakticky dochází k podřazení zájmů a cílů společnosti zájmům koncernu. K tomu dochází buď prostým ovládáním společnosti (faktický koncern) nebo uzavřením ovládací smlouvy. V případě faktického koncernu jsou společníci chráněni tak, že ovládající hradí společnosti každou jednotlivou újmu, která vznikla v důsledku prosazení jeho vlivu a která by jinak nevznikla. Zprávou o ovládacích vztazích jsou společníci informováni o vztazích mezi propojenými osobami a o tom, jak byly vypořádány jednotlivé újmy. Ke zprávě podává vyjádření dozorčí rada a auditor, za určitých podmínek je možný přezkum soudem jmenovaným znalcem.

Smlouva o ovládacích vztazích dává ovládané osobě možnost úkolovat statutární orgán ovládané společnosti. Jedná se tak o výrazné převzetí vlády nad společností. Součástí ovládací smlouvy a smlouvy o převodu zisku proto musí být závazek vůči mimo stojícím společníkům na jejich žádost uzavřít smlouvu o převodu jejich podílů za přiměřenou (spravedlivou) cenu. Pokud společnost skončí účetní období se ztrátou, má ovládající osoba povinnost ji uhradit.

Vzhledem k tomu, že tuzemská právní úprava nespojuje převod zisku v podnikatelském uskupení založeném ovládací smlouvou s daňovými úlevami, nejsou k založení koncernu příliš často využívány (ovládací smlouvy). Ovládací smlouva přitom poskytuje společníkům mnohem vyšší standard ochrany jejich zájmů, než jaký mají ve faktickém koncernu.

RESUMÉ

The introduced thesis deals with the questions of company partners´ protection. The first chapter describes the position of partners in each form of company. His position can be defined as a set of rights and obligations toward the company. We can divide these rights according their character into the property rights (the most significant is a right of share of company profit - so-called dividend, and right to the remaining assets) and different than property rights (a right to manage the company - with a modality of immediate management or mediation through a special body - shareholders meeting).

There is also a special group of rights - so-called (qualified) minority rights - to protect the shareholders of joint-stock company with a minimal influence upon company management against the majority. The lawmaker granted these minority shareholders with a right to ask the board of director to set up unscheduled shareholders´ meeting where proposed things will be discussed; to include a certain matter in the plan of shareholders´ meeting; to ask supervisory board to compensation for damage the company has towards the member of the board of directors; and some more similar rights.

The characteristic of partnership in unlimited liability companies and limited liabilities that all changes of the content of the rights and obligations of members cannot be done against the will of any partner. The will of each partner must be fully reflected. Therefore there is no need of special protection.

In the case of joint-stock company, the situation is different. The company is controlled by the majority principle, which for the shareholders means that their status may change, even without reflecting their will. This may cause conflict with their ideas they have when entered into company and their new position in the company. Majority principle implies the need to adjust some of the relations between binding partners, to set out the minimum standards of their relationship.

Therefore these graduation thesis are mostly devoted to protection of joint-stock companies´ shareholders.

The first chapter is dedicated to Generel Meeting where shareholders together realize their right to influence and control the company by the weight of their shares. This requires that the meeting is set- in advance as they were properly instructed. The new

practice has recognized that notice may be published in electronic media, which can be seen as a first swallow of involvement of electronic means in this area.

Resolution of the General Meeting ultimately affects a large number of legal relationships. If the resolution was adopted in breach of the law or the company regulations, it may significantly affect these relations. However, while more serious consequences may arise if the time for this discrepancy repealed. Therefore, the possibility to cancel the resolution is limited to a few cases. Partners may invoke a compensation of damages and reasonable satisfaction.

The objective of the mandatory takeover bid is to ensure fair and equal treatment of minority shareholders and owners of other kinds of securities in joint stock companies, if somebody comes to control of the company. If one shareholder or more shareholders acts in concert to concentrate dominant influence in the company, or strengthen their influence, minority shareholders can leave the company under strictly defined conditions.

The squeeze-out provisions are triggered when a single shareholder owns 90 per cent or more of the votes and the shares of a company. In this situation, the majority owner in question has the right to redeem at a market price the shares held by other shareholders. This is a serious interference with the property right. The minority shareholders must be granted with a fair price (a consideration) for their shares. The fair price is settled by the main shareholder who takes into account the report of expert. The minority shareholders have the right to ask the court to check up the value and fairness of settled price.

Unfortunately in the Czech legislation there is missing a sort of equivalent of the German/Austrian Spruchverfahren, a procedure which ensures a high degree of protection of minority shareholders by identifying a fair amount of consideration while they are provided with low standard of burden.

Also a shareholder whose share can be redeemed shall have the right to demand that his share be redeemed. However this protective legal institute is missing in our legal system.

Involvement of a company into business group (concern) brings it subordination of company interests an objectives. We can differ concern based upon having the majority interest and concern based upon controlling agreement. In the first case the controlling person must pay the company every injury brought by turning profit from his influence.

Also there is an obligation of company to make a report about control relations and transactions.

Mandatory part of controlling agreement is major shareholder´s obligation to set a takeover bid. Also he must pay the company annual loss if there is.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- kde je odkazováno pouze paragrafem bez uvedení zákona, je jím myšlen obchodní zákoník (ve znění pozdějších předpisů)
- smlouvou a smluvně, kde jest použito ve vztahu k možnosti společníků upravit odchylně od zákona, je myšlena společenská smlouva

OZ … zákon č. 40/1964, občanský zákoník
ObchZ … zákon č. 513/1991, obchodní zákoník
OSŘ … zákon č. 99/1963, občanský soudní řád
ZKPT … zákon č. 256/2004, o podnikání na kapitálovém trhu
(vše ve znění pozdějších předpisů)

Nejvyšší soud … Nejvyšší soud České Republiky

SEZNAM LITERATURY

Knižní publikace:

BARTOŠÍKOVÁ, M., ŠTENGLOVÁ, I. Společnost s ručením omezeným. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006.

ČERNÁ, S. Faktický koncern, ovládací smlouva a smlouva o převodu zisku. 2. doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2004.

ČERNÁ, S. Obchodní právo. Akciová společnost. III. díl. Praha: ASPI, 2006.

DOLEŽIL, T. Koncerny v komunitárním právu: analýza a náměty pro rekodifikaci. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2008.

DVOŘÁK, T. Akciová společnost a Evropská akciová společnost. Praha: ASPI, a.s., 2005.

DVOŘÁK, T. Komanditní společnost. Praha: ASPI Publishing, 2004.

DVOŘÁK, T. Společnost s ručením omezeným. 3., přepracované vydání. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008.

DVOŘÁK, T. Veřejná obchodní společnost. Praha: ASPI Publishing, 2003.

DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ I., ČECH, P., KŘÍŽ, R. Akciové společnosti. 6., přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2007.

ELIÁŠ, K., BARTOŠÍKOVÁ, M., POKORNÁ, J. a kol. Kurs obchodního práva: Právnické osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005.

FALDYNA, F., POKORNÁ, J., TOMSA, M. a kol. Obchodní právo. Praha: ASPI, a.s., 2005.

KAVALEC, J., MUSÍLEK, R. Obchodní zákoník s judikaturou a souvisejícími předpisy. Praha: C.H.Beck, 2007.

KOBLIHA, I. a kol. Obchodní zákoník : úplný text zákona s komentářem : podle stavu k 1.4.2006. Praha: Linde, 2006.

PELIKÁNOVÁ, I., ČERNÁ, S. a kol. Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva. II. díl. Praha: ASPI, a.s., 2006.

POKORNÁ, J. K některým otázkám obchodních společností. Brno: Masarykova univerzita v Brně - právnická fakulta, 1991.

Sborník vědecké konference "Princip rovnosti a princip ochrany slabšího". Právnická fakulta MU v Brně, Katedra obchodního práva. V Brně: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2003. 89 s.

ŠTENGLOVÁ, I. PLÍVA, S. TOMSA, M. Obchodní zákoník: komentář. 12. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 1375 s.

ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník: komentář. 9. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004.

Odborné časopisy:

BEJČEK, J. Změny v typologii obchodních závazků. Obchodní právo, 2003, vol. Roč. 12, no. 3, s. 2-15.

ELIÁŠ, K. Veřejná obchodní společnost – členství. Právník, 1998, číslo 1, s. 38.

ELIÁŠ, K. Mala herba cito crescit - o zneužívání oprávnění drobných a menšinových akcionářů. Bulletin advokacie, 2000, číslo 5, s. 7.

DVOŘÁK, T. Neplatnost usnesení valné hromady kapitálových obchodních společností po novele obchodního zákoníku. Bulletin advokacie, 2001, číslo 5, s. 19.

DOLEŽIL, T. K určení rozsahu údajů ve zprávě o ovládacích vztazích. Bulletin advokacie, 2003, číslo 4, s.64.

MAREK, K. K podnikatelským seskupením. Bulletin advokacie, 2003, číslo 4, s. 58.

POKORNÁ, J. Dozorčí rada akciové společnosti a ochrana práv menšinových akcionářů, Bulletin advokacie, 2003, číslo 1, s. 68.

ŘEHÁČEK, O. Jednání členů představenstva akciové společnosti a obchodní vedení akciové společnosti. Bulletin advokacie, 2008, číslo 5, s. 22.

BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. Právní rozhledy, 2007, číslo 17, s. 613.

DVOŘÁK, T. Poznámky k převodu jmění na společníka. Právní rozhledy, 2008,číslo 1, s. 27.

PIHERA, V. K obecným limitům akcionářských práv. Právní rozhledy, 2007, číslo 10, s. 361.

ZIMA, P. Squeeze-out a Spruchverfahren. Právní rozhledy, 2005, číslo 1, s. 27.

ČECH, P. K (četným) problémům úpravy výkupu účastnických cenných papírů (squeeze-out). Právní rozhledy, 2005, číslo 18, s. 651.

NĚMEČKOVÁ, O. Obchodní vedení a vnitřní vztahy kapitálových společností v ČR a v Německu. Právní rozhledy, 2004, číslo 22, s. 824.

Judikatura:

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. června 2007, sp. zn. **29 Odo 387/2006**
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. ledna 2006, sp. zn. **29 Odo 1007/2005**

Ostatní:

Stanovisko Komise pro cenné papíry ze dne 24. 8. 2004 **STAN 9/2004**: *Ke způsobu určení ceny za účastnické cenné papíry v povinné nabídce převzetí a ve veřejném návrhu smlouvy o koupi akcií podle § 183c, resp. § 186a obchodního zákoníku*